

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΙΘ' (ΕΞΑΜΗΝΟ Α')

Ἀθήνα, 15 τοῦ Θεριστῆ 1922

ΑΡΙΘ. 763 (ΦΥΛ. 12)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ (Λαύρας). Ἀπὸ τοὺς παλιούς Σκοπούς :
(Παλιό περβόλι, ὁ Γυρισμός τοῦ Καπετάνιου, ἢ
⊕. Μελλόνουφι, Τρεῖς Ἀδερφές).
ΠΕΤΡΟΣ ΓΑΛΗΝΟΣ : Γυρίζοντας.
ΔΩΡΑ ΜΟΑΤΣΟΥ : Στεγνή βραδυά.
ΖΑΝ ΖΩΡΕΣ : Τολστόης. (Συνέχεια καὶ τέλος).

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ : Θυλασσοπάλευμα.
Μ ΦΙΛΗΝΤΑΣ : Ἐτιμολογικά : Μοναχός.
ΗΑ Φ. ΗΛΙΟΥ : Θεατρικά Σημειώματα : Ἡ Μητέρα
ΜΗΤΣΟΣ ΑΝΘΩΜΗΣ : Τὸ κρήμα. (συνέχεια)
ALEX. STEINMENTZ : Τὸ ἔργο τοῦ Βένετικινδ.
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ : Ἐξένη Φιλολο-
γία — Χωρὶς Γραμματόσημο.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΑΛΙΟΥΣ ΣΚΟΠΟΥΣ

Στὸν ποιητὴ
ΡΗΓΑ ΓΚΟΛΦΗ

ΠΑΛΙΟ ΠΕΡΒΟΛΙ

Χτύπησα ξαναχτύπησα : Κλεισμένη ἢ αὐλόπορτά σου
Κῆπε ἀνθισμένε μου· κ' ἐγὼ μένω στὴν ἔρημη στράτα.
Ποιὸς νὰ μ' ἀνοίξει ; Ζήτησα νὰ μῶ και μούταν : Στάσου !
Κ' ἢ περβολάρισσα ἄλλαξε· κι' ἄλλη ἔχεις κλειδοκράτα.

Γ' ἀμμόστρωτα δρομάκια σου ροῦγες πλατιές γιὰ μένα·
Κ' ἢ στέρνα τοῦ συντριβανοῦ μιά θάλασσα πλατειά.
Τρεχαντηράκια χάρινα μὲ τὰ πανιά ἀπλωμένα
Γ' ἀρμένιζα, και θάρρεβα πῶς πάω στὴν ξενιτιά.

Ρόδα και γιούλια, κυκλαμιές, γαροῦφαλλα, ζουμπούλια !..
Μ' ἀπ' ὄλα μοσκοβόλαγες, κ' εἰσούν χαρὰ και βιός μου
Κοπέλλα τῆς περβολαριάς : Ἀστρί, φεγγάρι, πούλια :...
Κλωνάρι δροσοστάλαχτο, βασιλικοῦ και δυόσμου.

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΥ

Καπετάνισσα : Σοῦ φέρνω ἀπὸ τὴν Πόλη φορσιά,
Κεχριμπάρια, τζοβαίρια, μέσα ἀπ' τὴν ὄντέσσα !
Νὰ λαμποκοπᾶς καλή μου σὰ θὰ πᾶς στὴν ἐκκλησιά,
σάν τὴ χαραυγὴ ἢ δροσιά : Κ' ἔγια-λέσα !

Κεῖ στά ξένα κάποιον βράδι ποὺ μὲ κέρναγε κρασί
μοῦδειξε κοράλια χελία — πειρασμὸ ἢ μαργιόλα—
μιά ξανθούλα : Μὰ τῆς εἶπα — Κοραλένια ὅπως ἐστὶ
ἔχει μιά ἄλλη στὸ νησί ! Κ' ἔγια μόλα !

Λίγο βόθησε Ἄη-Νικόλα μαστραλάκι νὰ στρωθεῖ
Κ' ἔτσι ἀρχήτερα νὰ μποῦμε στὸ λιμάνι μέσα :
Δυὸ ματάκια νὰ στεγνώσουν, μιά καρδιά νὰ στερωθεῖ
ἀπ' τὸν πόνο τὸ βαθύ : Κ' ἔγια λέσα !

Η ΜΕΛΛΟΝΥΦΗ

Τὴ νιά πού τώρα τὴν λεροῦ / τὴν ἤξαιρα ἀπὸ χρόνια :
 Κ' εἶχε περίσσιες ὁμορφιές, χαρίσματα ἀφανέρωτα,
 Σιμὰ στὸ παραθύρι τῆς ἀνθοῦσαν μελουργόνα
 καὶ μιὰ γαλιάντρα στὸ κλουβὶ τῆς λάλειε γιὰ τὸν ἔρωτα !

Κι' αὐτῆ, σκυμμένη ἐκένταγε τὸν ἥλιο, τὸ Φεγγάρι·
 μὲ πούλιες κι ἀσημοκλωστὲς σὲ ὑφάδι μαῦρο κι ἄλικο :
 Τῆς χήρας κρυφοκοίταζε τὸ γυιό, τὸν κανακάρη
 γιὰ τὴν ὑγεία τῆς ποῦπινε στ' ἀντικρυθὸ μπακάλικο.

Κ' ἡ γειτονιά τῆς τῶλεγε : Σὰ ῥθοῦν τὰ χελιδόνια
 τὸ νιὸ τὸν τρισευγενικὸ πῶς θὰ τὸν πάρει γι' ἀντρα τῆς.
 Τώρα, νεκρῆ τὴ χαιρετοῦν ἀπ' ὄλα τὰ μπακόνια
 Καὶ σβύνουν τὰ μυριστικά· σωπαίνει κ' ἡ γαλιάντρα τῆς.

ΤΡΕΙΣ ΑΔΕΡΦΕΙΣ . . .

Τρεῖς ἀδερφές, τρεῖς ἀδερφές· Παντοῦ μὲ πάνε συνοδεία
 νύχτα, κι αὐγὴ, καὶ ἡμέρα ;
 Ἡ μιὰ πότε καλόγνωμη χαρίζει μ' ἀνοιχτὴ καρδιά
 καὶ πότε σφιχτοχέρα !

Ἡ ἄλλη ; Δουλεύτρα ἀκάματη γνέθει τὸ νῆμα τ' ἀσημί
 πού χλίεις πῆγες νᾶναι !
 Γειὰ καὶ χαρὰ στὰ χέρια τῆς, πού νὰ μὴν πάψουνε στιγμῆ
 τ' ἀδράχτι νὰ γυρνᾶνε !

Κ' ἡ ἄλλη — θωρῶ τὸν ἥσκιο τῆς — Κρατάει ψαλίδι κοφτερὸ
 — καρδιά μου γιατί τρέμεις ;
 Ποιὰ μέρα, ποιὰ ὥρα, ποιὸν καιρὸ ; Τρέχει καὶ κῶβει στὸ φτεροῦ
 τὸ νῆμα τῆς ἀνέμης.

Ν. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ (ΛΑΥΡΑΣ)

Γ Υ Ρ Ι Ζ Ο Ν Τ Α Σ

Τὸ καράβι μᾶς ἔφερε στὰ γαλάζια ὄνειρομένα νε-
 ρά, στὸν παλιὸ οὐρανό, τὸν ἀγαπημένο. Μὲ τὸ σκίσι-
 μο τοῦ αὐγερινοῦ εἶχαμε πιάσει τὸν Κάβο Ντόρο καὶ
 τώρα τραβούσαμε γιὰ τὸ Μακρόνησο. Σίγουρα θὰ πιά-
 νουμε σκάλα πρὶν τὸ μεσημέρι.

Αὐτὸ εἶτανε πολὺ εὐχάριστο. Θὰ βλέπαμε μιὰν ὄρα
 ἀρχήτερα τὸν τόπο μας, τὸν πάντα τρισπόδητο καὶ λα-
 τρεμένο μὲ ὄσα ταξίδια κι ἂν κάναμε σὲ στεριά καὶ
 σὲ θάλασσα. Ἡ λαχτάρα δυνάμωνε τὴν ἀπαντοχὴ ἰό-
 σους μῆνες. Μᾶς γλυκονινούριζε μ' αὐτὸ τὸ χρυσόνερο.

— Ἄς πιάσουμε σκάλα μιὰ φορὰ, εἶχε πεῖ ὁ λο-
 χίας Σκαρλῆς, ὁ φίλος μου, ἂς φιλήσω τὸ χῶμα τῆς
 Ἀθήνας κι ἂς μὲ κρεμάσουνε ὕστερα.

Εἶτανε ὁ πόθος πού κρατοῦσε ὄλου, τὸ δυνατό
 κρασί πού μᾶς μέθαγε. Ἄστραφτε στὰ μάτια. Ὁ Στρα-
 τηγὸς ποῦφερνε βόλιε στὴ γέφυρα κοιτοῦσε μὲ τὰ

κυανοκιάλια πέρα, οἱ φαντάροι πού γυρίζανε μὲ ἄδεια
 ἢ γιὰ πάντα στὶ σπῖτια τους ἀναρωτιόντουσαν πότε
 θὰ φτάσει τὸ καράβι. Θαρρούσανε πῶς εἶχε κόψει τὸ
 δρόμο του. Καὶ κάτου στὸ πλωριὸ ἀμπάρι, ξαγριεμέ-
 νοι ἀπὸ τὴν κακονύχτια καὶ τὴν κακοπέραση δριθύνανε
 τὰ τρεμάμενα κορμιά τους μερικὸι κατάδικοι στρατιῶ-
 τες, πού ζητούσανε μὲ κάθε τρόπο νὰ δοῦνε λίγο οὐ-
 ρανὸ καὶ θάλασσα γνώριμη.

Τὸ βαπόρι ἔκοβε δρόμο καλό. Δώδεκα μίλια τὴν
 ὥρα. Ποστᾶλε ἄλλοτε, εἶχε ἀπὸ τὸ κουβέρνο ἐπιταχτεῖ
 γιὰ τίς στρατιωτικὰς ἀνάγκες. Ἐκανε κάθε βδομιδα κ'
 ἕνα ταξίδι, πῆγαινε ἔλα, Ραιδεστὸ — Πειραιᾶ. Κ' ἔπαιρνε
 τὴν ἀνθρώπινη ἀθλιότητα καὶ τὴν ἐταξίδευε πότε σ'
 ἕνα ὄνειρο γυρισμοῦ καὶ πότε σὲ μιὰ λαχτάρα νι μὴν
 κρατήσῃ γιὰ πολὺ ὁ μακρομὸς ἀπ' τὰ σπῖτια.

Τώρα γυρίζουμε πάλι γιὰ νὰ ξαναφύγουμε ἀργότερα.

ἄν μᾶ; ἔγραφε ἡ Μοῖρα. Οἱ περισσότεροὶ ξαίραμε τὴ μισὴ ὑδρόγειο κι ἄπ' τὸ νησίκι τὸ πρόσχαρο, κι ἀπὸ τὴ ραχοῦλα τοῦ βουνοῦ τὴν δρόδροση, εἶχαμε μεταχτεῖ ξαγριεμένοι πολεμᾶχοι στὴν Τουρκιὰ καὶ στὴ Βουλγαρία, στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴ Ρουσία καὶ δὲν ξαίρω ἀκόμα ποῦ. Ὅσοι ἀπαμένανε γυρίζανε. Ἄλλος μὲ λίγη ἄδεια, ὁ γέρο-Ἐφεδρος μὲ μιὰν ἀπόλυση ὡς πατέρας τεσσάρων παιδιῶν, τὸ χτεινό παιδί του μ' ἓνα γερὸ πλευρίτωμα

ἽΟλοι σκεδὸν εἶμαστε ἀτόμιοι. Δέκα χρόνια ἐκστρατεῖες καὶ πόλεμοι μᾶ; εἶχανε τσακίσει. Ἀπόμαχος εἶτανε κι ὁ Στρατηγὸς ποῦ φερνε βόλτες στὴ γέφυρα. Μι κείνος, ὅσο νᾶναι, κάτι ἔφερνε γυρίζοντας ἐνώ ἐμεῖς

Ἐπὸ βραδὸς εἶχαμε κιαλίρει τὴν ξανθιά Ρουσιῖδα, μὲ τὰ κατογάλανα μάτια, τὴν ἀνίγλυφη κορμοστασιά, ποῦ ταξίδευε μαζί του. Ἀνήσυχη ἔφερνε τὸ βιπὸρι ἄνω κάτω, κρατώντας στὰ χέρια τῆς ἓνα μικρὸ κατσαρὸ σκυλάκι ποῦ ὄλο γαύγιζε. Ὁ Σκαρλῆ; δὲ χόρταινε νὰ τὴν βλέπει. Αἰσταντικιὰ ψυχὴ. Καὶ μοῦ πιλοῦσε ὁ φίλος τὸ μυαλὸ γιὰ τὴ δροσιά τῆς.

Στὸν ἥσιο τέτοιας ἤθελα μηλιᾶ;
νὰ πάω νὰ γείρω. Καὶ τ' ἀχείλι μου
τὴ γλύκα τοῦ καρποῦ τῆς νὰ γευτεῖ.

Μὰ ὁ καρπὸς δὲν εἶτανε γιὰ τὰ δόντια τοῦ φίλου μου τοῦ Σκαρλῆ, κι ἄ; εἶτανε πιὸ γερὰ ἀπὸ τοῦ γέρο καπετάνιου. Τέτοια λάφυρα πολέμου δὲν ἀρμόζανε σ' ἐμᾶς τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς τιποτένιους.

Εἶμαστε τόσο κουρασμένοι ποῦ θὰ θέλαμε κάπου νὰ γείρουμε γιὰ πάντα. Ὁ Σκαρλῆς λαχταροῦσε τὸν κόρφο τῆς Ρούσσας. Ὁ γέρο-Ἐφεδρος μιὰν ἄκρια στὸ φτωχικό του. Ὁ κατάδικος ἓνα κομμάτι λεύτερης γῆς. Καὶ μόνο πέρα, στὸ πρυμνιὸ ἀμπάρι, ἄλλοι κατάδικοι, ξένοι στὸν οὐρανὸ καὶ στὸ περίγυρο, —κάτι τσέτες ἐπιζωῖτες ποῦ τοὺς πηγαίνανε στὴν Ἀκροναυπλία, —δὲ λαχταροῦσανε θαρρεῖς τίποτε καὶ πότε μασουλάγανε ξερὸ ψωμί καὶ πότε χορεύανε ζεμπέκικο παίζοντας οἱ γύρω παλαμάκια.

Τὰ βραδι, ἀργὰ τὰ μεσάνυχτα, εἶχε ζυγώσει ὁ Σκαρλῆς τὴ Ρούσσα ποῦ φερνε βόλτες στὴν κουβέρτα, κοιτώντας πέρα τὸ πέλαγο ἀσημωμένο ἀπ' τὸ φεγγάρι. Καθῆσε λίγο μαζί τῆς, τοῦ μίλησε καὶ τῆς μίλησε γι τὸν τόπο τῆς ποῦ τὸν ἤξαιρε ἀπ' τὴν ἐκστρατεία, τῆς εἶπε κἀνα δυὸ Ρούσσικα, καὶ δὲ δειλίασε ὁ φίλος νὰ τῆς πῆ ξάστερα πῶς τᾶρέσει καὶ τὴν ἀγαπάει. Τὸ «Σ' ἀγαπῶ» τῆς τῶπε Ρούσσικα γιὰτὶ αὐτὸ τὸ σκανταλιάρικο ρῆμα τᾶξερε σ' ὄλες τὶς γλώσσες τοῦ κόσμου.

Ἡ πολιτισμένη γυναῖκα ἔσκασε στὰ γέλια καὶ χωρὶς νὰ βάλει τίς φωνὲς τὸν ἄφησε —γιατὶ ὄχι; —νὰ τῆς φιλήσει θερμὰ τὰ δάχτυλα.

Ὁ Σκαρλῆς τὴν ἔβλεπε τώρα στὴ γέφυρα μὲ τὸ Στρατηγὸ τῆς. Πότε-πότε γυρνοῦσε καὶ τοῦ χαμογέλαγε.

— Πέρασε ὅπως περάσεις, τοῦ σφύριξα στ' αὐτί. Σὲ λίγο πᾶει τὸ πουλί, Σκαρλῆ, πέταξε! . . .

— Δὲ βαριέσαι! Κι' ἂν πᾶει, καλὸ ταξίδι! Γι' αὐτὸ θὰ σκάσουμε τώρα... Μωρέ, Ἀττικὴ, μύρισε! Τὸ νιώθεις; Ἀττικὴ!

Ὁ Στρατηγὸς σίγουρα θὰ τὴν εἶχε ἀγναντέψει τὴ Γόησσα μὲ τὰ κιάλια του. Ἐμεῖς κοιτούσαμε τὶς Φλέβες νὰ ξεχωρίζουνε σὰν τὰ θρυλικά πετροκάραβα στὸ ἔμπα τῆς Βουλιαγμένης.

— Ἄιντε, παλληκάρια μου! Ὅρτσα, καπετάνιε, λίγο.

Ἡ λαχτᾶρα μᾶς ἄναβε τὸ κορμί. Χορεύαμε χιλιωλογιῶνε χοροὺς ἀπ' τὴν ἀγωνία. Ἄλλοι τραγουδοῦσανε, ἄλλοι μαζεύανε τὰ πράγματά τους, πρὶν τῆς ὥρας, κ' οἱ περισσότεροι ξεφωνίζαμε σὰν τρελλοί.

Στὸ στρίψιμο ἀπὸ τὶς Φλέβες ἀγναντέψαμε τὸ Λυκαβητιό, καὶ μετὰ τὴν Αἴγινα, τὰ Φιλήρα καὶ τὴ γλυκειὰ ἐρωμένη, τὴν παντοτεινὴ, λουσιμένη σὲ χίλια ροδοχρώματα.

— Γεννήτρα γῆ, κυματισιὰ
σ' ἔσένα εἶν' ὄλα, Ἑλλάδι...

Κ' ἔστερα τὸ τραγοῦδι ἀπλόθηκε στὸ φῶς, ἀδρό, γεμάτο λεβεντούνη καὶ νιάτα, καὶ τῶπαμε μαζί ἀδερφωμένοι, ὅσοι γυρίζαμε στ' ἄγια χῶματα.

Πρὶ δέσει κάβο τὸ βατόρι ὁ Στρατηγὸς, ἡ Ρούσσα κι τὸ σκυλάκι φύγανε μὲ μιὰν ἀτμίκατο, γεμάτη ἀνθοδέσμες καὶ λουλούδια...

ΠΕΤΡΟΣ ΓΑΛΗΝΟΣ

ΣΤΕΡΝΗ ΒΡΑΔΥΑ

Βάλε τὴν πλουμιστὴ σου φορεσιά,
Μαριώ, καὶ στὸ λαιμό σου τὰ φλωριά,
Καὶ δυὸ πλεξίδες ρίξε τὰ μαλλιά σου.
Ἀπόψε εἶν' ἡ στερνὴ μας ἡ βραδυά,
Θὰ νᾶρθουμε μὲ ἄλλα τὰ παιδιά,
Γιὰ ξεφαντώματα στὴ γειτονιά σου.

Στοῦ κύρη σου κ' ἐοῦ τὸ καπηλειὸ
θὰ χύνεις στὰ ποτήρια μας παλιὸ
Κρισάκι χρυσοκόκκινο, μωσχάτο.
Στὴν πυρὴ τὴ ματιὰ μου θὰ νὰ κλειῶ
Λιχτᾶρα τῶν τρελῶ σου τῶ φιλιῶ,
Πόθο γιὰ τὸ κορμάκι σου τ' ἀφράτο.

Τὴν ὥρια πλουμιστὴ σου φορεσιά,
Βάλε, Μαριώ, καὶ κέρνα τὰ κρασιά
Μὲ τὰ γερὰ σου ἠλιοκαμένα χέρια,
Τὶ ὁ πόλεμος μᾶ; στήνει μακελαιά,
Κ' εἶμαστε ἐμεῖς τῆς πλέμπας τὰ παιδιὰ
Ποῦ πᾶμε στοῦ θανάτου τὰ λημέρια.

Ἀθήνα Μᾶς 1922.

ΔΩΡΑ ΜΟΑΤΣΟΥ

ΖΑΝ ΖΩΡΕΣ

Τ Ο Λ Σ Τ Ο Η Σ

Β'.

Μές σαυτή τήν κρίση δερνότανε δυό τρία χρόνια και τέλος βγήκε απ' αυτή με τήν ακόλουθη παρατήρηση : 'Εγώ δέν μπορώ νά ζήσω, γιατί ή ζωή μου φαίνεται βαρειά, βαρειά, μιά και δέν ξαίρω τὸ νόημά της, κι ἔμωσ εἶναι γύρω μου, πέρα ἀπὸ τοὺς κύκλους τῶν προνομιούχων ὅπου ή ψυχὴ μου ἴσαμε τώρα ἔζησε, ἑκατομμύρια κ' ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἀπὸ αἰῶνες εἶτανε ἑκατομμύρια κ' ἑκατομμύρια ἄνθρωποι πού μές στη βαρύτερη δουλειά, μές στη φτώχεια, μές στη στέρηση, μές στην ἀρρώστεια, μπορέσανε νά βροῦνε τὸ μυστικὸ νά σηκώσουν, δίχως νά λυγίσουν και νά πελιστοῦνε, τὸ βαρὺ φορτιὸ τῆς ζωῆς. Και, σκύδοντας πρὸς αὐτὰ τὰ πλήθη ὁ Τολστόης, ἔλεγε : ζήσανε και μπορέσανε νά ζήσουνε γιατί εἶτανε ὑπομονετικοί, γιατί εἶτανε εὐλαβετικοί, γιατί μιὰ μεγάλη παράδοση ἔφερνε μέσα τους τὴ χριστιανικὴ δύναμη, κ' ἐγώ, δὲ θέλω νά πάρω ἕλες τίς πρόληψές τους και τίς δεισδαιμονίες τους, δέν πιστεύω μήτε θά πιστέψω στὰ θάματα, δέν πιστεύω μήτε θά πιστέψω στὰ συναξάρια πού εἶναι τὸ περιτύλιμα τοῦ χριστιανισμοῦ. 'Ας μὴ μοῦ μιλάνε γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ πού ἔγινε μὲ θάμα, ἢ γιὰ τὴν 'Ανάσταση, πού δέν εἶτανε δυνατὸ νά γίνει. 'Ας μὴν ἔρχεται νά μεῦ λέει ὁ παπὰς τὴν ὄρα πού μοῦ δίνει τὴ μετάληψη πὼς μοῦ δίνει τὸ σῶμα και τὸ αἷμα τοῦ Σωτήρα. 'Ολ' αὐτὰ εἶναι παιδίαστικα σύμβολα, παιδίαστικα συναξάρια, μὰ, ἀπ' αὐτὰ τὰ σύμβολα, ἀπ' αὐτὰ νά συναξάρια, θέλω νά βγάλω, θέλω νά μαζέψω τὸ πνεῦμα τῆς πίστες, τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἑνωτικῆς, τῆς ἀγάπης, τῆς ἑνώσεως τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους μέσα στὸ Θεὸ και μὲ τὸ Θεὸ, πού εἶναι ἡ βίση και τὸ φόντο τοῦ χριστιανισμοῦ. Και δίχως νά ρωτήσω ποιά εἶναι τὰ σύννεφα τῆς ιδιοτροπίας, τῆς τρέλας ἢ τῶν συναξαριῶν πού καθρεφτίζει ὁ μεγάλος ποταμὸς τῆς χριστιανικῆς παράδοσης θά βυθιστῶ, θά λουστῶ σαυτὸν τὸν ποταμὸ γιὰ νά ξαναβρῶ ἐκεῖ τὴν ἀγνότητα, τὴ δύναμη και τὴ ζωὴ. Και τότε εἶπε πὼς ἔπαιρνε γιὰ κανόνα τῆς ζωῆς του τὸ Βαγγέλιο, ὄχι τὸ Βαγγέλιο τῶν ὀρθόδοξων, ὄχι τὸ Βαγγέλιο τῶν παπάδων, μὰ τὸ ἐνστιγματικὸ κ' αἰῶνιο βγγέλιο τῶν φτωχῶν, και γιὰ νά τὸ πιστέψει ὅπως αὐτὸς εἶπε στὸν ἑαυτὸ του. Πρέπει νά γίνω σὰν κι αὐτοί, πρέπει νά ξηγήσω τὸ Βαγγέλιο μὲ τὴν ἠθικὴ του αὐστηρότητα. 'Ισαμε σήμερα οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ δειλία ἢ ἀπὸ ἔγωισμὸ εἶχανε συνθηκολογήσει μὲ τὸ Βαγγέλιο. Τὸ Βαγγέλιο τοῦς λέει νάναί φτωχοί, και φαντάζονται πὼς μποροῦνε νά μένουνε χριστιανοί, μένοντες και πλούσιοι. Τὸ

Βαγγέλιο τοῦς λέει : 'Ο Θεὸς πού φροντίζει γιὰ τὰ πουλιὰ τοῦρανοῦ φροντίζει και γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ Βαγγέλιο λέει λόγια ἀγάπης κ' εἰρήνης. 'Εκατομμύρια κ' ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἔμωσ φαντάζονται πὼς εἶναι χριστιανοί, γδύνοντας, κάνοντας τοὺς ἀδερφοὺς τους νά πονοῦν, και κηρύχνοντας ἀπὸ τάξη σὲ τάξη και ἀπὸ φυλὴ σὲ φυλὴ τὸν ἀλληλοσκοτωμὸ τῶν ἀνθρώπων.

Αἱ λοιπόν, ἐγώ, εἶπε ὁ Τολστόης, θέλω νά γυρέψω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, πάνω ἀπὸ τοὺς νόμους, πάνω ἀπὸ τίς ἱεροτελεστίες, νάναί οἱ ἄνθρωποι τοῦ βαγγέλιου, και δέν τοὺς λέω ὑποταχτεῖτε, μήτε τοὺς λέω : ἀντιταχτεῖτε μὲ τὴ βία. Θέλω νά ἐπιτύχουν και νά ἐπιβάλουν τὴν εἰρήνη μὲ εἰρηνικὰ μέσα. Και δὲ θέλω οἱ φτωχοὶ βασανισμένοι νά χύσουν τὸ αἷμα τῶν δυνατῶν. Θέλω νά περιοριστοῦνε στὴν παθητικὴν ἀντίσταση, νά περιοριστοῦνε στὸ νάρνηθοῦν ὑποταγὴ στὴν ἀδικὴ ἐξουσία και τὴ μέρα πού δίχως βιαστικότητες, δίχως ἀντιγραφή τῶν ἀγριῶν τρόπων τῶν δυνατῶν, δίχως τραγικὴν ἐπανάσταση κατὰ τὸ δυτικὸ τρόπο, τὰ ἑκατομμύρια οἱ φτωχοὶ θάρνηθοῦνε τίς καρδιές και τὰ χέρια τους, στὸ ἔργο τῆς ἀδικίας, τοῦ πολέμου και τοῦ σκοτωμοῦ, τὰ μέρα ἐκεῖνη οἱ παλιές ἐξουσίες τῆς ψευτικῆς και τῆς καταπίσεως θά πέσουν μόνες τους. Νὰ, σὲ ποῖδ διδασμα, σὲ ποῖδ ἀναρχισμὸ ἀπὸ παράδοση και μαζὶ ἐπαναστατικὸ, ἔφτασεν ὁ Τολστόης. 'Ομωσ, δὲ θά καταλαβαίναμε τὸν Τολστόη ἂν φανταζόμαστε πὼς αὐτὴ ἡ κρίση εἶτανε κάτω ἀπὸ προσχεδιαστο, κι ἂ θελήσετε νά ξαναδιαβάστε κάτω ἀπὸ τὸ φέγγος τῆς δραματικῆς κρίσεως τῆς συνειδησῆς του τὰ προηγούμενα ἔργα του, τὰ ἔργα τῆς κοσμικῆς, ἂ θέλετε, ἐποχῆς του, θά δεῖτε πὼς ἀπὸ τότε, μέσα στὸ ἔργο τοῦ εὐγενικοῦ αὐτοῦ και παράξενου μυαλοῦ, ὅλα εἶχανε τὴν ἴδια κατεύθυνση, ὅλα προαναγγέλλανε τούτη τὴν κρίση. Μές στὸ προηγούμενο ἔργο θά βρεῖτε πρῶτα πρῶτα αὐτὸ τὸ ξεφρενιασμένο πάθος γιὰ τὴ ζωὴ, τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς μυστικοπάθειας.

'Όταν ὁ Τολστόης, μόλις εἴκοσι χρόνων, ἔφυγε γιὰ τὸν Καύκασο, σημαίωσε τὴν ὑπερπληθῆρα τῆς ζωῆς πού εἶχε μέσα του κ' ἔλεγε : Αὐτὸ πού νιώθω μέσα μου εἶναι μιὰ βαθεῖα και θερμὴ ἀγάπη γιὰ μένα και γιὰ κάθε καλὸ κι ὁμορφὸ πού θά μπορούσε νάναπτυχτεῖ μέσα μου. Και τὸν καιρὸ πού ὁ Τολστόης εἶχε αὐτὸ τὸ πάθος γιὰ τὴ ζωὴ, ἔπαιρνε στὰ σοβαρά, παιδὶ ἀκόμα, ὅλα τὰ συστήματα πού γυρούνανε νά τοῦ ξηγήσουν τὸ νόημα τῆς ζωῆς.

'Α, δέν εἶτανε ὅπως γιὰ τοὺς φοιτητὲς ἢ τοὺς διδάχτορες μας τῆς φιλοσοφίας τύποι ἀπλοὶ πού περ-

νοῦνε ἀπὸ τὸ πνέμα. Ὁ Τολστόης διαβάζοντας τὰ ἔργα τῶν στωϊκῶν, ἔλεγε μέσα του : Πρέπει νὰ μάθω καὶ γὼ νὰ εἶμαι στωϊκός. Καὶ βδομάδες ἢ μῆνες ἐλόκληρες, ὅσο ζοῦσε κάτου ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς, ὑπόταχνε τὸν ἑαυτὸ του σὲ στέργους, σὲ δοκιμασίες, σὲ θεληματικές τιμωρίες. Ὑστερα διάβασε στοὺς γερμανοὺς φιλόσοφους πὼς ὁ κόσμος δὲν εἶτανε, χωρὶς ἀμυβολία, παρὰ μιὰ φαντασμαγορία, πὼς αὐτὸ πού νομίζουμε πὼς βλέπουμε κι ἀκούμε δὲν εἶναι παρὰ μιὰ μεγάλη αὐταπάτη, μιὰ προβολὴ τοῦ ἑαυτοῦ μας, πὼς ὁ κόσμος στὴν πραγματικότητά του δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀπάτη πού γεννιέται ἀπὸ τὸ ἐγὼ μας, πού ξεπλώνεται, πού ἐκδηλώνεται ἔξω ἀπὸ μᾶς, κι αὐτὸς γιὰ μιὰ στιγμή τόσο ταρᾶ χτηκε ἀπ' αὐτὴ τὴ σκέψη πού μὲ μιὰ παιδικὴ ἀφέλεια ἀνακατεμένη μὲ τὴ φιλοσοφικὴ σοβαρότητα κατάντησε νὰ ζεῖ μὲς στὴν ἐλπίδα πὼς τὸ ἐγὼ του δὲ θᾶξει τὸν καιρὸ νὰ προβάλλει κι ἄλλες εἰκόνας, παρὰ πὼς θᾶβρισκε σὲ κατάσταση γύμνιας τὸ παγκόσμιο μηδέν.

Σὰς ἀνάφερα εἰς αὐτὰ, πού μπορεῖ νὰ σὰς φανοῦν καὶ παιδικακίσια, γιὰ τὴν εἶναι τὸ σημάδι του παρὰξενου, τοῦ μοναδικοῦ πάθους πού εἶχε αὐτὴ ἡ νέα ψυχὴ γιὰ τὴ μελέτη τοῦ προβλημάτου τῆς ζωῆς. Ὑστερα ἔρχεται, καὶ νωρὶς νωρὶς, ἡ ἀγάπη ἢ παθιασμένη, ἡ ἀδιάλλαχτη, τῆς ἀλήθειας, ὅταν μᾶς δηγιέται γιὰ τὴ Σεβαστόπολη, ὅταν δείχνει τὸ μίγμα τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀδυναμίας πού κλείνουνε ὄλες οἱ ψυχές, ὅταν λέει : Στὸ ἐργὸ μου μέσα δὲν ἔχω ἤρωες, ἔλοι εἶναι ἡ καλοὶ ἢ κακοί. Δὲν ἔχω καὶ δὲ θᾶχω παρὰ ἓνα ἤρωα, τὴν ἀλήθεια. Καὶ τὴν ἴδια ἐποχὴ ξυνοῦσε μέσα του τὸ πάθος τῆς ἀπλότητος, τὸ μίσος τῆς ζωῆς τοῦ σαλονιοῦ, τῶν ψευτικῶν περιπλοκῶν τῆς ζωῆς, κι αὐτὴν τὴν πρωτόγονη ἀπλότητα, αὐτὴ τὴ μεγαλόπρεπη κι ἀπλὴ ὁμορφιά τῆς φύσης πῆγε νὰναοάνει στὸν Καύκασο. Ἄ, μὲς στὸ βιβλίο του γιὰ τὸν Καύκασο εἶναι μιὰ συγκινητικὴ καὶ θαυμαστὴ σελίδα ὅπου θὰ μπορέσετε νὰ βρεῖτε αὐτὸ πού ἐγὼ λέω πάθος τῆς ζωῆς καὶ πνέμα τῆς θυσίας.

Μιὰ μέρα ὁ Τολστόης κυνηγώντας μονάχος, πληνημένος μιὰ ζεστὴ καλοκαιρινὴ μέρα μὲς σ' ἓνα δάσος πού δὲν ἤξειρε, σταμάτησε κάτου ἀπόνα δέντρο. Μυριάδες μύγες τὸν τριγυρίζανε, πέσανε ἀπάνω του, ἀρχίσανε νὰ τὸν κεντοῦνε, νὰ τὸν ἐρεθίζουνε σὲ βδελυγμὴν τρέλας. Θᾶβαζε τὶς φωνές ἀπὸ τὸ θυμὸ του, ὅταν συλλογίστηκε : Οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ τόπου ὑποφέρουνε ἐλ' αὐτὰ καὶ ζοῦνε μ' ἐλ' αὐτὰ, γιὰ τὴν νὰ μὴν τὰ ὑποφέρω κ' ἐγὼ ; Κι ἀμέσως τὰ κεντῆματα τοῦ γίνανε περισσότερο ὑποφερτὰ καὶ λιγώτερο ἐνοχλητικὰ. Τότε συλλογίστηκε ὅλη αὐτὴ τὴ γονιμότητα τῆς ζωῆς μὲς στὸ δάσος. Εἶπε μέσα του πὼς κάθε μιὰ ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια τὶς μύγες ἔλεγεν' ἐγὼ, ὅπως κι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Τολστόης ἔλεγεν : ἐγὼ,

καὶ πὼς τὸ βουητὸ τους εἶτανε ἴσως τὸ πολεμικὸ σάλπισμα ὄλου αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ τῶν τόσο μικρῶν ὄντων πού σήμαινε τὴν ἐπίθεσή τους ἐνάντια στὴ γιγάντια αὐτὴ λεία πού εἶχε πλανηθεῖ μὲς στὸ δάσος κ' ἐνωσε πὼς δὲν εἶτανε αὐτὸς παρὰ ἓνα άτομο πού ζοῦσε μὲς στὴν ἀμέτρητη στρατιὰ τῶν ἀτόμων, ἓνα ἐγὼ μικροσκοπικὸ, ἐφήμερο κι ἀθλιό, χαμένο ἀνάμεσα στὰ ἑκατομμύρια τῶν ἄλλων ἐφήμερων ἀθλιῶν καὶ περιορισμένων σὰν κι αὐτὸν ὄντων καὶ δὲν εἶχε παρὰ ἓνα μόνο μέσο νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ παγκόσμιο αὐτὸ μηδέν, κι αὐτὸ εἶτανε νὰ ξανασηκωθεῖ, νὰ ξαναγίνει, καὶ συλλογίστηκε. Ἡ ζωὴ δὲν ἔχει καμιὰ σημασία σὰ δὲν εἶμ' ἔτοιμος νὰ τὴ θυσιάσω γιὰ τοὺς ἄλλους. Μὲ τὸ στενὸ ἐγωϊσμὸ τὸ ἀνθρώπινο άτομο χάνεται μὲς στὸ ἀπειρο τῶν ἄλλων ἐγωϊσμῶν Ἄν ὅμως μάθει νὰ θυσιάζεται γίνεται ἀνώτερος ἀπ' ὄλους, ὄλους τοὺς περιβάλλει καὶ στέκεται πάνω ἀπ' ὅλα σὰν κάτι αἰώνιο καὶ πού δὲν μπορεῖ νὰ χαθεῖ Κ' ἔτσι μὲς στὸ πρωτόγονο δάσος τοῦ Καυκάσου, σὲ ἡλικία εἰκοσιπέντε περίπου χρόνων, ὁ Τολστόης εἶχε πάρει τὸ σπέρμα τῆς μεγάλης μουσικοπάθους κρίσης πού θὰ ξεσοῦσε εἰκοσιπέντε χρόνια ἀργότερα.

Ἐπειτα θὰ προσέξατε τί θέση ἔχει τὸ δάσος, στὸ ἔργο τοῦ Τολστόη καὶ γιὰ τὴν ὄχι μόνο στὸ βιβλίο του γιὰ τὸν Καύκασο, μὰ καὶ στὴν Ἐμολογοσησί του μιλάει γιὰ ἰδέες πού τοῦ ἤρθανε μὲς στὰ δάση, καὶ γιὰ τὴν ; Γιὰ τὸ δάσος ἔχει μιὰ θαυμαστὴ συμβολικὴ δύναμη, γιὰ τὴν ἔχει μέσα του τὴν ἀνάβρα τῆς ζωῆς καὶ μαζὶ τὸ μυστήριό. Αἱ λοιπὸν, ὁ Τολστόης ἀπὸ κείνη τὴν ἐποχὴ ξεσηκώθηκεν ἀπ' αὐτὴ τὴ μεγάλη θρησκευτικὴ ἀνύψωση καὶ νὰ γιὰ τὴν ἀγαπάει νὰ περιγράφει τὰ μεγάλα δράματα τοῦ πολέμου. Γιὰ τὸν πόλεμος, ἔβαζε νὰ πεῖνε στὴ στιγμή κάθε ἀνθρώπου στὴ μεγαλύτερη ἐνταση τῆς ζωῆς του, στὸ κατώφλι καὶ στὸ σύνορο τοῦ μυστηρίου. Καὶ θὰ δεῖτε στὶς μελέτες του γιὰ τὴ Σεβαστόπολη στὸ βιβλίο του Πόλεμος καὶ Εἰρήνη πὼς κάθε στιγμή κάνει νὰ προβάλλουν ἀπὸ τὶς πολεμικὲς συγκινήσεις, οἱ μεγάλες ὀρμές τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐλπίδας.

Κύριοι, ὦ ; καὶ στὸ λογοτεχνικὸ χαρακτήρα τοῦ Τολστόη θὰ βρεῖτε αὐτὴ τὴν ἠθικὴ ἐμπνεψη, κυρίαρχη. Δὲ δείχνει ἐνδιαφέρο γιὰ τὰ πράγματα, παρὰ γιὰ νὰ δείξει ἐνδιαφέρο γιὰ τὶς ψυχές. Δὲν μπορεῖτε νὰ τὸν παραβάλετε μῆτε μὲ τὸν Μπαλζάκ, μῆτε μὲ τὴ Ζωρζ Σάντ μῆτε μὲ τὸ Φλωμπέρ, μῆτε μὲ τὸ Ζολά. Ὁ Μπαλζάκ, ὅσο ἰδεαλιστὴς κι ἂν εἶτανε, ὅσο πνευματιστὴς κατὰ τὸν δικὸ του τὸν τρόπο κι ἂν εἶτανε, δείχνει ἐνδιαφέρο στὰ πράγματα μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ περιγράφοντας τὰ παλιὰ σπῆτια, σὰ νᾶτανε ὄντα μὲ δικὴ τους ὑπαρξὴ δείχνει ἐνδιαφέρο σαυτὰ μόνο γι' αὐτὰ, κι ὄχι γιὰ τὸ ἀνθρώπινο δράμα πού θὰ γίνεῖ καὶ μέσα. Στὴ Ζωρζ Σάντ ἔχει μεγα-

λειώδικες λυρικές διαχύσεις όπου η ψυχή γίνεται ένα με τη φύση και ξεχνά, να ποίμε το πεπρωμένο της. Στο Φλωμπέρ έχει μιὰ φροντίδα για τὴ φόρμα, μιὰ τεχνική φροντίδα κυρίαρχη, κ' ἕνα εἶδος περιφρονητικῆς καὶ θλιβερῆς τραχύτητας για τὴ φτωχὴ καὶ ἀσημὴ ἀνθρώπινη γενιά. Στο Ζολά τὰ θεάματα κάποτε εἶναι ὑποβλητικά, μὰ ἔχουν ἐπιπόλαιη σκέψη μετὰ τὴ ψυχὴ. Θυμηθῆτε τὸ «Μιὰ ἐρωτικὴ σελίδα» καὶ πῶς ἡ νέα ἐκείνη γυναίκα ρήχνει, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἕνα βλέμμα ἀπὸ ψηλά ἀπὸ τὸ λόφο στὸ Παρίσι μετὰ τὶς κοπαδιαστὲς σκέπες. Εἶναι ἕνα θίαμα ποὺ μπαίνει στὴν ψυχὴ, μὰ ποὺ δὲν ἐνσωματώνεται καὶ μέσα. Κι ὅταν δείχνει τὸ κύμα τῆς πολυτάραχης ζωῆς ποὺ περνάει πάνου ἀπὸ τὰ μπουλεδάκια τοῦ Παρισιῦ σὰν ποτάμι βουβό, φορτωμένο μετὰ σαρκικὰ πάθια, οἱ ψυχὲς παρασέρνονται στὸ ποτάμι αὐτό, δὲ μποροῦν νὰ λευθερωθοῦν. Ὁ Τολστόης ἔμω, σὰς τὸ ξαναλέω, δὲ δείχνει ἐνδιαφέρο για τὰ πράματα, παρὰ ὅσο αὐτὰ εἶναι σκετισμένα μετὰ τὴ ζωὴ τῶν ψυχῶν καὶ κάθε ψυχῆς. Σκεδὸ δὲν ἔχει ζωγραφικὲς μετὰ τὸ ἔργο του, καί, στὸν Πέλομο καὶ τὴν Εἰρήνην μπόρεσε νὰ δηγῆσει τοὺς ἥρωές του ἴσα μετὰ τὰ πόδια τοῦ βουνοῦ ἔπου, μέσα στὴ δεκεμβριάτικη νόχτα, ἀνάβανε στὸ στρατόπεδο τοῦ Ναπολέοντα οἱ φωτιὲς τοῦ Ἀούστερλιτς. Ποτὲ δὲ χάσομεραί: σὲ περιγραφές, καὶ δὲ σοῦ θυμίζει τὴν ἐξωτερικὴ φύση παρὰ ὅταν θέλει νὰ φτάσει σὲς ψυχὲς αὐτὸ τὸ μέσο. Ἔτσι ὁ νέος ποῦ, πάνω στὸ γεφύρι ποὺ στήσανε στὸ Δούναδη κάτου ἀπὸ τὴ φοβέρα τῶν ὀβιδίων, ξανοίγει ἀξάφνα τὴ γλυκύτητα τοῦ ὀρίζοντα καὶ φέρνει σὲ ἀντίθεση, μετὰ στὴν ψυχὴ του, τὴ γαλήνη τῆς φωτόλουστῆς ζωῆς καὶ τὸ σκοτεινὸ μυστήριο τοῦ θανάτου ποῦ πλανιέται πάνω του. Ἔτσι κι ὁ πρίγκηπας Ἀντρέας ποῦ ἔπεσε πάνω στὸ ὄροπέδιο τοῦ Πραξεν τὴ στιγμὴ ποὺ ἐπλαθε φιλόδοξα δνεϊρα, λιποθυμᾷ για μιὰ στιγμὴ, ὕστερα πλαγιασμένος ἀνάσκελα, ξαναζωντανεύει καὶ θαμποβλέπει πάνω του για πρώτη φορά, τὸν οὐρανὸ, τὸ γαλάζιο τὸν οὐρανὸ τὸ βαθὸ τὸν οὐρανὸ τὸ γεμάτο μυστήριο καὶ φῶς, κι ἀπορεὶ πῶς ποτὲ στὴ ζωὴ του ἴσα μετὰ τὴν ὄρα ἐκείνη δὲν εἶχε φανταστὲ τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου καὶ τὸν αἰθέρα τοῦ γαλάζιου αὐτοῦ οὐρανοῦ ἔπου περνοῦσαν ψηλά, κάτι ἀνάλαφρα σύννεφα.

Αἱ, λοιπόν, ὁ Τολστόης πάντα για τὶς ψυχὲς ἐνδιαφέρεται, καὶ ποτὲ, κι ὅταν ἀκόμα ζωγραφίζει τὴν ἐπιπολαιότητα, τὴ μετριότητα τῆς πλαστῆς ζωῆς τῶν σαλονιῶν, ποτὲ δὲ χαμηλώνει τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Στὴν πολιορκία τῆς Σεβαστόπολης μὰς δείχνει στρατιῶτες κι ἀξιωματικὸς ποὺ κάποτε ξεχνιόντανε στὸ παιχνίδι καὶ στὸ πιὸτὸ ἢ στοὺς καυγάδες ἀναμεταξύ τους πάνου στὸ παιχνίδι. Καὶ λέει: Τί τὰ θέλετε, εἶν' ἀδύνατο ἢ ἐρῆ φλόγα νὰ λάμψει πάντα μετὰ σὲς ψυχὲς, μὰ εἶναι πάντα ἔτοιμη νὰ ξαναδυναμώσει καὶ νὰ φωτίσει μετὰ τὴ λάμψη τῆς τῆς ἀνθρώπινες

πράξεις. Κι ὅταν, στὴν ψεύτικη ζωὴ τῶν σαλονιῶν τὰ παιδιὰ φαίνονται μετὰ τὴν ἀπλότητά τους, μετὰ τὴ γητεία τους, μετὰ τὴν ξέχειλτὸς ζωὴ, εἶναι σὰ μιὰ δροσιὰ ἀπὸ καθάρια βρύση ποῦ ἀναβρύζει, καὶ ποῦ ἡ ψυχὴ τοῦ Τολστόη τὴ ρουφάει μ' ἑλῆ τῆς τὴ γλύκα. Ἔτσι μέσα σὸλάκερο τὸ ἔργο του, μδλο τὸ σεβασμὸ για τὶς ἀνθρώπινες ψυχὲς ὡς καὶ στὴν πτώση τους ἀκόμα, μὰ τὰ πότομα παραστρατίσματα πρὸς τὸ μυστήριο ποὺ ξυπνοῦν μετὰ σὲς ψυχὲς ὁ πόνος κι ὁ θάνατος, ἔχει ἕνα δυνατὸ, αἰώνιο χυμὸ θρησκευτικῆς ἐλπίδας ποὺ κυκλοφορεὶ καὶ μέσα, καὶ τὸ λεπτόλογο μὰ τόσο μεγάλο ἔργο του μὸς φαίνεται σὰ δάσος ποὺ μῆλους τοὺς κλώνους του τοὺς πράσινοὺς ἢ τοὺς ξερούς, μδλα του τὰ δροσιὰ ἢ τὰ μαρμαμένα φύλλα, μδλες του τὶς κατοικημένες ἢ ἔρημες φωλιὲς κολουπάει μετὰ σὲ τὴ γλύκα τοῦ αἰθέρα καὶ μετὰ στὸ μυστήριο τῶν ἀστροφώτιστων νυχτιῶν.

Νά, τί πράμα μετὰ τὸ ἔργο τοῦ Τολστόη μὰς ἀναγγέλει καὶ μὰς ἔτοιμάζει τὴ μεγάλη κρίση τῆς μυστικοπάθειας ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο σὰς ἔλεγα. Κι αὐτὴ ἡ κρίση τῆς μυστικοπάθειας ἐξ ἐδημιουργήθη μετὰ καινούργια στοιχεῖα παρὰ μονάχα φανέρωσε, ἔδγαλε στὸ φῶς τὰ μυστικὰ στοιχεῖα ποὺ ἴσα μετὰ τότε εἶτανε σκορπισμένα στὸ μεγάλο κύμα τῆς ζωῆς καὶ τῶν φυσικῶν εἰκόνων. Ὁ φανατικὸς μυστικισμὸς ποὺ ἔλαμψε στὴν ψυχὴ τοῦ Τολστόη κατὰ τὸ 1830 εἶναι σὰν ἕνας τρομερὸς ἥλιος ποὺ θὰ ξέφαινε τὸν ὠκεανὸ καὶ δὲ θάφινε παρὰ μονάχα τὸ ἀλάτι τῆς θάλασσας. Μ' αὐτὸ τὸ ἀλάτι βρισκότανε ἀπὸ πρὶν μετὰ στὸν ὠκεανό, κι ἔλα τὰ τραχιὰ κι ἀπότομα στοιχεῖα τῆς δυνατῆς καὶ πικρῆς αὐτῆς διανέησης βρισκόντανε ἀπὸ πρὶν μετὰ στὸ ἔργο τοῦ δασκάλου.

Καὶ τώρα, μετὰ τὴν κρίση, σὲ ποιά λύση ἔφτασε; Ποῦ μὰς ἀφήνει; ποῦ μὰς ἔδγηγε; Ὡ, ἀν κανένας ὑποτάξει τὸ ἔργο τοῦ Τολστόη, τὴ θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ φιλοσοφία του σὲ μιὰν αὐστηρὴ κριτικὴ ἀνάλυση δὲν πιστεύω πῶς θὰ μπορέσει νὰ ὑπάρχει πιὰ μετὰ τὴ σημερινὴ του μορφή. Οἱ ἀντίφασες εἶναι ἔπειρες ἐκεῖ μέσα καὶ πρῶτα πρῶτα εἶναι κατὰ ὄψινον, φριχτὸ νὰ συλλογιέσαι πῶς ὁ Τολστόης, μετὰ τὸ νὰ ἐπιθυμῆσει ἀπάνου ἀπὸ τὶς ἀπαίτησες τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἕνα ἰδανικὸ ἀπόλυτο κι ἀφαιρεμένο ποὺ ἤθελε νὰ μὰς φέρει πρὸς τὴν εἰρήνη, ἀναγκάστηκε νὰ παλαίψει αὐτὸς ὁ ἴδιος μετὰ στὴν ὀδυνηρὴ ἀγωνία καὶ τὴν πιὸ ἀπότομη ἀντίθεση. Κ' ὕστερα τί εἶναι ὁ χριστιανισμὸς του καὶ πῶς μπορεὶ νὰ σταθεῖ; Ἀπὸ τὴ μιὰ θέλησε νὰ βυθιστεῖ μετὰ στὴν παράδοση, μὰ, μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν παράδοση διᾶλξε, κι ὁ χριστιανισμὸς ποὺ σὲνομά του ζήτησε νὰ ὑποταχτοῦνε ὅλες οἱ θέλησες εἶν' ἕνας χριστιανισμὸς αὐθαίρετος, καμωμένος μδνο ἀπὸ τὸν Τολστόη. Εἶναι ἀσθηρὸς για τὶς ἀρχὲς τοῦ χριστιανισμοῦ. Δὲ θέλει νὰ μιλοῦνε για τὴ Παλιὰ Διαθήκη, ξεχνιόντας πῶς ἀπὸ τὴ Παλιὰ βγήκε ἡ Νέα, ὅπως τὸ

λουλούδι βγαίνει από το βλαστάρι. Διώχνει τη μεσαιανική προφητεία του έρχομού του Θεού και δεν αφήνει να υπάρχει παρά ένας χριστιανισμός ξένος από καιρό και τόπο. Ναι μά, αν ο χριστιανισμός, μαυτό τον τρόπο δε σημαίνει παρά αγάπη των ανθρώπων ανάμεσός τους και προς το Θεό, αν ο χριστιανισμός δεν είναι παρά μόνο αυτό, αν τα Βαγγέλια, έπως το λέει ο Τολστόης είναι πολλές φορές μιá συλλογή από δηγήματα άνόητα και βλαβερά, από που έρχεται το υπεράνθρωπο, να ποιμε, κύρος που έχει ο Τολστόης προστάζοντας κ' εμπνεοντάς μας; Κι αν ο χριστιανισμός δεν είναι παρά αυτό, τί διαφορά έχει από τις άλλες μεγάλες ανθρώπινες θρησκείες, το βουδισμό, το βουδισμό, το μωαμεθανισμό; Κι ο Τολστόης κατάντησε αλήθεια να αναγνωρίσει τις ίδιες θρησκευτικές αρετές σ' όλες αυές τις θρησκείες. Πώς λοιπόν να ξεχωρίσουμε ανάμεσ' αυές; Πώς να δώσουμε δύναμη και κύρος στις διάφορες διακήρυξές τους; Πρέπει έδώ να μπει στη μέση το λογικό, κ' έτσι την αποκάλυψη που μας έρχεται από μιá παράδοση τη διαδέχεται ή άδέβαιη, άπληρη, μα αναγκαία προσπάθεια αυτού του λογικού που ο Τολστόης φαινότανε σά να καταφρονούσε και να παραμέριζε.

Κ' ύστερα τί αντίφασες μες στην αγάπη του για το λαό! Σκύβει προς αυτόν, τον αγαπάει, θέλει να τον βοηθήσει. Θέλει να γίνει όμοιος του στην εδάθεια, στην ύπομνη. Γιατί; Γιατί αυτός ο λαός του φαίνεται γλυκός κ' ύπομονετικός. Κι όμως ο Τολστόης ξαίρει καλά πώς πάνω σ' αυτό το λαό, από αιώνες, βαραίνουν φορτιά άδικίας. Ξαίρει καλά πώς αυτός ο λαός δε θά μπορέσει να τά ρυάλει από πάνω του παρά αν σηκωθεί, και τότε φαίνεται να μάς αποστομώνει αυτή ή τρομερή αντίφαση, πώς ο Τολστόης αγαπώντας και θαμάζοντας το λαό, θάπαυε να ναι μαζί του αν ο λαός έπαυε να ναι υπομονετικός και δεν παραδεχότανε τα άρηνητικά κ' ειρηνικά μέσα που ο Τολστόης ήθελε να του επιβάλλει.

Κ' ύστερα τί ιδανικό προτείνει στους ανθρώπους; Γενικά, ένα ιδανικό παλαιό. Ο Τολστόης στη ζωή του σκετίστηκε με τη σκέψη της Δύσης. Ξαίρει τους συγγραφιάδες μας, ξαίρει τη σημερινή έπιστήμη. Έκείνος απ' όλους τους συγγραφιάδες της Εύρώπης που πιό πολύ αγαπά και θαμάζει, γιατί σουβουλεύει την άπλόητητα, γιατί δείχνει δυσπιστία προς την ψευτιά του περίπλοκου τωρινού πολιτισμού, εν' ο Ρουσσώ. Μα τέλος, ο Τολστόης, αν ξαίρει τη Δύση, δεν έχει εμπιστοσύνη σαυτήν, την καταδικάζει. Δε θέλει δημοκρατία. Η δημοκρατία του φαίνεται απλά δημοκρατοποίηση της διαφθοράς που ετανε περιορισμένη άλλοτε με την άλιγαρχία. Ο Τολστόης έχει για την έπιστήμη, για τις έφεύρες και τα μηχανήματα της ένα θαυμασμό λιγώτερο από μέτριο, και τυλίγει με την ίδια περιφρόνηση, με τον ίδιο καταδι-

καστικό τόνο, στην ίδια φράση μέσα, που μάς φαίνεται παράξενη, τά θεωρητικά, τον τελέγραφο, τις μπόμπες, τους σιδηρόδρομους και, λέει, όλες τις άλλες έφεύρες που ναι άνόητες όσο κ' επικίντυνες.

Και ξαίρω καλά πώς πρέπει να ντιδράσουμε σ' όλες τις πρόληψες, ακόμα και στην πρόληψη της έπιστήμης. Ξαίρω καλά πώς είναι ώφέλιμο να θυμίζει κανείς στους ανθρώπους πώς, πολύ συχνά, οι έφεύρες, ακόμα κ' οι πιό θαυμαστές, της έπιστήμης παραμορφώνονται από το πνεύμα του κέρδους και γίνονται άφορμή έκμετάλλεψης και κίταπισης και δεν κάνουν άλλο παρά να ξαίνου την άδικία που υπάρχει στον κόσμο, το ξαίρω αυτό, και πρέπει να ευχαριστήσουμε κείνους που μες από τις πολιτείες μας τις κατοικημένες από τόσες κακές άρρώστειες, από τόσα άτυχήματα όλοτελα άδικα, το ξαίρω πώς πρέπει να ευχαριστήσουμε κείνους που κάνουν να περνάει σάν τη μεγάλη πνοή της ύγείας από τα πρωτόγονα δάση, ή μεγάλη άγνή πνοή της ευαγγελικής άγνόητας που περνάει πάνω από τις γελαστές λίμνες της Γαλιλαίας. Το ξαίρω αυτό, μα ξαίρω ακόμα πώς α θέλουμε να προοδέσουμε, α θέλουμε να νειδούμε, δεν πρέπει να κακολογούμε μήτε τη δημοκρατία μήτε την έπιστήμη. Πρέπει να τις ύψώσουμε, να τις δώσουμε καινούργια μορφή, να τις πλατύνουμε. Πρέπει ή πολιτική δημοκρατία να γίνει κοινωνική δημοκρατία.

Ο Τολστόης έμεινε ανατολίτης, και δε θέλει να πάρει ή Ρούσση επανάσταση το δρόμο της δυτικής. Φοβάται τη βιομηχανία που όλο και αξαίνει, ύστερα τη δημοκρατία, και δε θέλε παρά μιάν άγροτική παραγωγή με κομμουνιστική βάζη. Μα είναι άδύνατο να σταματήσει κανείς την επανάσταση του κόσμου. Οι βιομηχανίες αξαίνου, κι ακόμα και στην Ανατολή, και στη Ρωσία όπου το βιομηχανικό προλεταριάτο ξύπνησε από ένα βαρύν ύπνο τη μάζα των χωρικών, και στην Περσία, και στις Ίντιες, και στην Ιαπωνία, και στην Κίνα, όλη την Ισαμμε τώρα κομισμένη Ανατολή ο πυρετός της Εύρωπαϊκής δραστηριότητας μεδες του τις έλλειψες και τις σκληρότητες και τά κακά που φέρνει, μα και μελα του τά μεγαλεία, ξαπλώνεται στον κόσμο. Οι λαοί αυτοί όλο και πιό πολύ ξυπνουνε και λυτρώνονται. Κ' έτσι όχι με το να νεινιάσουμε τη βιομηχανική παραγωγή, παρά με το να οργανώσουμε όλη την παραγωγή σε μιá βάζη νέας δικαιοσύνης, θάτφαλλίσουμε την ίσοροπία μες στην πρόοδο που όλο και μεγαλώνει.

Μα, όποια σημασία κι αν έχουν οι κριτικές που έτσι στα πεταχτά κάτω για να σημειώσω τις επιφύλαξές μου, όλοι έμεις που αγωνιζόμαστε, ή καλύτερα, α μου δώσετε την άδεια να πω το μεγάλο αυτό λόγο, όλοι έμεις που ζούμε, χωριστοί μιá ξεχωριστή χάρη στον άνθρωπο που μάς θύμισε, όλους, όποια και να ταν ή θέση μας κ' ή κατάσταση μας,

τὸ ἠθικὸ νόημα καὶ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς. Ὅλοι μπορούμε, μὲς στὴ στενὴ καὶ σκοτεινὴ ζωὴ ποὺ ζοῦμε, νὰ ξεχάσουμε τὸ βαθὺ νόημα καὶ τὸ μυστήριον τῆς ὑπαρξῆς. Πότες φορές παρατήρησα, στὸ μεγάλο αὐτὸ Παρῖσι, πὼς εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο νὰ ξεχωρίσει κανένας τᾶστρα, ἢ ἂν μὲς στοὺς δρομάκους ἀπαντοῦσε γυρτὲς σκέπες σπιτιῶν κ' ἔτσι μπορούσε νὰ τὰ δεῖ, ἢ χτηνώδικη λάμψη τῶν φώτων τῆς πόλης κρύβη τῇ λάμψη τοῦρανοῦ. Αἱ λοιπὸν, σὲλες σχεδὸν τίς κατάστασεις, σὲλα τὰ ἐπαγγέλματα, σὲλες τίς τάξεις, ὁ ἀρέντης εἶν' ἀπορροφημένος ἀπὸ τὴ φροντίδα τῆς ἐπιχειρήσεως του, τοῦ κέρδους, ἢ τῆς εὐθύνης γιὰ τὴ διαχείριση. Οἱ ἐργάτες εἶναι βυθισμένοι στὶς σκοτεινὲς ἀβυσσοὺς τῆς δυστυχίας, καὶ δὲν προβάλλουν κάποτε τὸ κεφάλι καὶ τὸ στόμα τους παρὰ γιὰ νὰ βγάλουνε μιὰ κραυγὴ διαμαρτυρίας καταγγελίας. Ἐμεῖς οἱ πολιτικοί, χαμένοι μὲς στὶς μάχες καὶ πνιγμένοι μὲς στὶς καθημερινὲς ραδιοῦργιες—θλοῖ, μπορεῖ νὰ ξεχάσουμε πὼς πρὶν ἀπ' ὅλα εἴμαστε ἄνθρωποι, δηλαδὴ συνείδητες αὐθόπαρχτες μαζὶ κ' ἐφήμερες χαμένες μέσα σ' ἐν' ἀπειρο γεμάτο μυστήριον. Καὶ μπορεῖ νὰ ξεχάσουμε τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς καὶ νὰ μὴ φροντίσουμε νὰ βροῦμε τὸ νόημα τῆς. Μπορεῖ νὰ παραγνωρίσουμε τᾶληθινὰ ἀγαθὰ, τὴν ἡσυχία τῆς καρδιάς καὶ τὴ γαλήνη τοῦ νοῦ. Ὁ Τολστόης μᾶς βοηθεῖ νὰ ὑψώσουμε τὰ μάτια πρὸς τὸν ἀστροφώτιστο οὐρανὸ νὰ ξανάβροῦμε τὸ νόημα τῆς ἀπλότητος, τῆς ἀδερφωσύνης, τῆς βαθειᾶς καὶ μυστηριώδικης ζωῆς. Καὶ μαζὶ μᾶς εἰδοποιεῖ. Εἰδοποιεῖ τοὺς συντηρητικούς, αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι ὁ πρόστυχος, ὀρηκτικὸς καὶ καταστρεπτικὸς ἐπαναστάτης ποὺ κάποτε μπορεῖτε νὰ τὸν ἀποκηρύξετε. Αὐτὸς εἶν' ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης, τῆς ἀγάπης, τοῦ ξανανιωμένου χριστιανισμοῦ, εἰδοποιεῖ τοὺς συντηρητικούς πὼς τὸ σημερινὸ κοινωνικὸ σύστημα δὲ στέκεται πιά, πὼς καταδικάζεται ὄχι μόνον ἀπὸ γεμάτες θυμὸ ἀπαίτησες ἐκείνων ποὺ ὑποφέρουν παρὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ διαμαρτυρία τῶν πιδ εὐγενικῶν ψυχῶν, ποὺ νιώθουν πὼς τοὺς πλακώνει τὰ στήθια ἢ ἀναξιοπρέπεια, ἢ καταστροφή, ἢ ἀδλιότητα ποὺ κλείνει μέσα τῆς ἢ σημερινῆ κοινωνία.

Κι ἀφοῦ, μὲ τὸν Τολστόη ἔχουμε τὴν ἄδεια νὰ θυμηθοῦμε ἓνα ἐδάφιο ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς, θὰ πῶ σὲλους : Προσέξτε, μελετήστε, δουλέψτε, συλλογιστήτε, ἐτοιμάστε ἀδερφικὰ ἰδρύματα, γιὰ νὰ ναι ἢ ἀναπόφευκτη κοινωνικὴ ἐπανάσταση εἰρηνικὴ. Μὰ ὅπως ὁ ψαλμωδὸς ἔλεγε γιὰ τὸ θεὸ : Μπορεῖτε νὰ πάτε στὰ ψηλὰ τοῦρανοῦ, θὰ τὸν βρεῖτε, στὰ βαθιὰ τῆς γῆς, θὰ τὸν βρεῖτε, μήτε στὴν Ἀνατολὴ μήτε στὴ Δύση δὲ θὰ ξεφύγετε ἀπὸ τὴ ματιὰ του, ἐγὼ σὰς λέω : Ἡ ἐπανάσταση εἶναι δῶ, εἶναι καὶ, εἶναι παντοῦ. Εἶναι μὲς στὴν ὀργάνωση ἐκείνων ποὺ ὑποφέρουν, μὲς στὴν ἀψηλὴ διαμαρτυρία ἐκείνων ποὺ σκέπτονται.

Οἱ πνεὲς ποῦρχονται ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἀπὸ τὴ Δύση, οἱ θυμοὶ τοῦ προλεταριάτου τῆς Δύσης, ἢ ἀνατολικῆ μυστικοπάθεια τοῦ Τολστόη, ἔλες αὐτὲς οἱ πνεὲς σμίγουν σὲνα στρόβιλο ἀγρίας μπόρας γύρω ἀπὸ τὴν παλιὰ κοινωνία τὴ σαπημένη καὶ φαγωμένη σὰν τὸν κούφιο κορμὸ γέρικης ἀρρωστῆς βαλανιδιάς. Ἐτοιμάστε λοιπὸν μιὰ κοινωνία νέα καὶ δικαίωτη!

ΗΛ. Φ. ΗΛΙΟΥ

ΘΑΛΑΣΣΟΠΑΛΕΜΑ

Τὸ μαγικὸ ὄνειρεύομαι τῆς Καλυψῶς νησάκι, τὸν Ὀδυσσεῖα καὶ τοῦ κελνοῦ τοῦ μακρονοῦ τὸν πόθο—μὰ τὸ θαλασσοπάλεμα, ποὺ πάει γιὰ τὴν Ἰθάκη, ἔπ' ὅλα δυνατώτερα καὶ ὡς τὴν ψυχὴ τὸ νοιώθω.

Μάταιο νὰ πᾶς μὰ κ' ἢ ἡδονὴ σ' ἄναντη βγάξει λήθη! Φτιάξε τὴ βάρκα σου, ἄνθρωπε, καὶ λέβα τὸ πανί [σου, καὶ δίχως λύπ' ἢ προσμονή, διπλάνοιξε τὰ στήθη κ' ἐλεύθερος στὰ σκοτεινὰ ἀφροπέλαγα βυθίου.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ

Μοναχός.

Τὸ μοναχὸς δὲν εἶναι τοῦ κλασικοῦ ἑλληνισμοῦ· ἀρχαῖο δόκιμο εἶναι τὸ μόνος ὅτις ὅσο ἐπειδὴ ὑπαρχαν τὰ διχῆ, τριχῆ, π ο λ λ α χ ῆ ἐπιρρήματα γιὰ νὰ σημαίνουν τὰ δυὸ φορές, τρεῖς φορές, πολλὲς φορές, ἀναγκαστήκανε νὰ ποῦνε καὶ μ ο ν α χ ῆ γιὰ τὸ μιὰ φορά (Ξεν. Ἀν. Δ', 4, 18. Πλατ. Νομ. 720 ε κλπ.)

Δὲν εἶτανε λοιπὸν παραφύση κατὰ τὸ π ο λ λ α χ ῶ ς νὰ ποῦνε ἀργότερα καὶ μ ο ν α χ ῶ ς ἀφοῦ λέγανε μ ο ν α χ ῆ σὰν τὸ π ο λ λ α χ ῆ (ἀναλογία ἀπ' ἀντίθεση,) ποὺ τὸ προτοοπαντοῦμε κιόλας στὸν Ἀριστοτέλη (Ἠθικ. β, 6, 14. ὡς Πολιτ. ε, 8, 15.)

Ἄμα λοιπὸν ἔγινε αὐτὸ τὸ ἐπίρρημα, ἐπειδὴ ὅλα σχεδὸν τὰ μέ-ως ἐπιρρήματα ἔχουνε τὸ ἀντίστοιχο ἐπίθετο μέ-ος, κατὰ τὸ σχῆμα : πενιχρὸς-πενιχρῶς, ἀγαθὸς-ἀγαθῶς κτλ. εἶπαν ἀντίθετα καὶ μοναχῶς-μοναχός. Μὲ τὴ σημασία τοῦ μόνος (Ἀριστ. Μετὰ τὰ φυσικ. ζ, 15, 9. Διοδ. β, 58.) Μόνον ἔτσι ξηγιέται τὸ προσκόλλημα -α χ ὸ ς.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ.

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΣΤΑ 1903

ΒΓΑΙΝΕΙ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ ΤΟ ΜΗΝΑ

Ίδιοκτήτης, εκδότης και Διευθυντής: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ταχυτικοί συντάκτες: ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ, Γ. ΦΤΕΡΗΣ, ΚΙΜΩΝ Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ, Α. ΣΤΕΪΝΜΕΤΖ, ΜΑΙΑΣ Φ. ΜΑΙΟΥ

Επιστολές, επιταγές κ.λ. παρακαλούμε να διευθύνονται: Δημ. Π. Ταγκόπουλο Poste Restante Εξωτερικού, Αθήνα.

ΣΥΝΤΡΟΜΕΣ:

Για την Ελλάδα	}	δρ. 30	το χρόνο.
		» 15	το εξάμηνο.
Για την Αγγλία & Αίγυπτο	}	£ 1	το χρόνο
		£ 0,10	το εξάμηνο
Για την Αμερική	}	\$ 5	το χρόνο
		\$ 3	το εξάμηνο

και για τα άλλα μέρη 40 φρ. τη χρονιά.

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Η "ΜΗΤΕΡΑ"

Τὴν περασμένη Δευτέρα ἀνεβιάστηκε στὸ Ἀθήναιο ἀπὸ τὸ Θίασο Βεάκη - Νεζερ τὸ καινούργιο δράμα τοῦ κ. Δημ. Π. Ταγκόπουλου, ἡ "Μητέρα".

Τὸ ἔργο τοῦτο, φρεμμένο μὲ τὴν πλατειὰ ἀνθρωπιστικὴ ἰδεολογία τοῦ συγγραφέα, ἔχει γιὰ θέμα τὸ γάμο πού, κατὰ τὴ στραβὴ ἀστικὴ ἀντίληψη, μπαλώνει, διορθώνει ἔλα τὰ κακὰ πού μπορεῖ νὰ φέρει ἕνας προχωρημένος ἔρωτας. Καὶ μαζὶ, σὰν παρακλᾶδι αὐτῆς τῆς κεντρικῆς ἰδέας ξετυλίγεται μέσα σαυτὸ τὸ δράμα κ' ἡ ἰδέα πὼς «δὲν ὑπάρχουν δοῦλοι καὶ ἀφεντάδες. Ἄνθρωποι καλοὶ καὶ κακοὶ ὑπάρχουν μονάχα, καὶ δυὸ ἄνθρωποι καλοὶ εἶναι ἴσοι, κ' ἔχουν ἴσα δικαιώματα στὴ ζωὴ, ἀδιάφορο ἂν ὁ ἕνας εἶναι βασιλιάς καὶ ὁ ἄλλος σκουπιδιάρης».

Νά, μὲ λίγα λόγια, ἡ ὑπόθεση τοῦ ἔργου τοῦτου: Ὁ Μιχαλάκης, κομπὸς δανθῆς, ἐμπλεξε στὰ δίχτυα τοῦ τῆ Δαφνούλα, κ' ὕστερα, μπρὸς στὸν κίντυνο νὰ τυλιχτεῖ, ἀποτραβιέται κ' ἔτσι σπρώχνει τὴ Δαφνούλα στὴν αὐτοχτονία.

Τὴν αὐτοχτονία πρόλαβε ἡ ὑπέρτρια τοῦ σπιτιοῦ Ρηνιώ, κ' ὕστερ' ἀπ' αὐτό, στὴν πρώτη πράξη, ἔρχεται ὁ Μιχαλάκης στὸ σπίτι τῆς Δαφνούλας, γιὰ νὰ πεῖ στὴ Μητέρα τῆς, τὴν ἡρωίδα τοῦ ἔργου, τὴν εὐγενικά καὶ ἀνθρωπιστικὰ μορφωμένη γυναίκα,

πὼς λυπήθηκε πολὺ γι' αὐτὸ πούγινε, μὰ πάλι «ἀφοῦ ἀπεσοβήθη τὸ ἀπευκταίον...» ἔλα πάνε καλὰ. Ὁ εὐγλωττος αὐτὸς κύριος ὁμως ἀποσβολώνεται, ὅταν ἡ Μητέρα τοῦ λέει πὼς τὰ ξαίρει ἔλα, καὶ μῦλο πού βρίσκει δικαιολογίες γιὰ νὰρνηθεῖ τὸ γάμο πού βλέπει πὼς τοῦ ἐπιβάλλεται, λέγοντας πὼς «ἐκὼμα δὲν ἔκανα τὴν καριέρα μου, ἐκὼμα δὲν πῆρα τὸ διπλωμά μου...» δὲν ἠσυχάζει παρὰ σὰν τοῦ πεῖ ἡ Μητέρα πὼς δὲν τὸν βιάζει, δὲν τὸν φοβερίζει, οὔτε κἀν τὸν παρκαλεῖ, καὶ πὼς τότε μονάχα θάχει ἡθικὴ ἔξις ὁ γάμος, ὅταν τὸν θελήσει μονάχος του, ἀπὸ ἑαυτοῦ τοῦ.

Στὴ δεύτερη πράξη οἱ δύο κεντρικὲς ἰδέες πού ὑποδείξαμε στὴν ἀρχὴ κυριαρχοῦν. Ἀνοίγοντας ἡ ἀδελφα παρουσιάζεται ἡ Μητέρα κ' ἡ ὑπερέτρια, καὶ αὐτὴ τῆς δηγιέται ἔλα τὰ ἐπεισόδια τῆς ἑρωτικῆς ἱστορίας τῆς Δαφνούλας καὶ τοῦ Μιχαλάκη, καὶ τὰ γράμματα πού τοῦ πῆγαινε, καὶ τὸ μπάσιμό του ἀπὸ τὴν πίσω πόρτα, καὶ τὴν ἀρνησὴ του νὰ ξανάρθει στῆς Δαφνούλας, σὰ φοβήθηκε πὼς θὰ τὸν μπλέξουν. Καὶ μὲ ψυχικὴ δόνη τῆς ξεμολογίεται πὼς ἔδωσε πλάτες στοὺς δυὸ γιὰ νὰ γίνει τὸ κακὸ, κ' ἡ Μητέρα, συγκινημένη ἀπὸ τὸν πόνο τῆς ὑπερέτριας, τὴν παίρνει καὶ τὴν καθίζει κοντὰ τῆς. «Δὲν ὑπάρχουν δοῦλοι καὶ ἀφεντάδες, παιδί μου, τῆς λέει. Ἄνθρωποι καλοὶ καὶ κακοὶ ὑπάρχουν... Μὴ μὲ λές πὰ κυρά σου, ἄσε τὸ δουλικὸ αὐτὸ ἐπίθετο, λέγε με φίλη σου», ἀδερφή σου...» Τὴ ὑπεροχότερο πρᾶμα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἠθικὴ ἀνύψωση τῆς ὑπερέτριας! Μαυτὸν τὸν τρόπο δὲν τὴν κηρύχνει μονάχα, μάρχιζει καὶ νὰ τὴν ἐφαρμόζει τὴν κοινωνικὴ ἐπανάσταση, καθὼς λέει μὲ εἰρωνεία καὶ ὁ ἄντρας τῆς, ὁ κ. Στεργίδης, ὁ ἀστός, ὁ ἄνθρωπος τῶν παλιῶν ἰδεῶν. Ναι. Τὴν ἐφαρμόζω, γιατί ὀξρθεῖ αὐρεο, λέει ἡ Μητέρα καὶ μάρσει νὰ ζῶ μέσα στὸ αὐριο. Μὰ νὰ κ' ἡ ἄλλη ἰδέα πού μᾶς παρουσιάζεται μὲ τὸν κ. Στεργίδη. Αὐτός, ἀνεἰδοποίητος στὴν ἀρχὴ γιὰ ὅσα τρέξανε μὲς στὸ σπίτι του, νομίζοντας πὼς ἡ μεγαλύτερη ζημιὰ ἀπ' ὅλην αὐτὴ τὴν αἰσθηματικὴν ἱστορία τῆς κόρης τοὺς εἶτανε τὸ χάσιμο τοῦ πιστολιοῦ πού ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἀπόπειρα τῆς αὐτοχτονίας τῆς Δαφνούλας, ἡ Ρηνιώ τὸ πέταξε στὸ πηγᾶδι, ὅταν μαθαίνει ἴσαμὲ πού προχώρησαν τὰ πρᾶματα, νομίζει πὼς ἔλα θὰ διορθωθοῦν, ἔλα θὰ μπουν στὸν ἴσιο δρόμο, μὲνα χαρτάκι στὸν εἰσαγγελία, πού θὰ ναγκάσει, πού θὰ ἐκδιᾶσει τὸ Μιχαλάκη νὰ πάρει τὴ Δαφνούλα.

Κι ὅταν, μὲλη τὴν ἀντίσταση τῆς μητέρας ἀνεῖ τὴν καταγγελία κ' ἔρχεται στὴν τρίτη πράξη ὁ Μιχαλάκης γιὰ νὰ ζητήσει τὴ Δαφνούλα ἀπὸ φόβο μὴν μπεῖ στὴ φυλακὴ, ἡ Μητέρα ἀρνιέται. «Ὁ γάμος, καὶ μάλιστα ἕνας τέτοιος γάμος, ἐκθιαστικὸς, δὲ διορθώνει κανένα κακὸ. Ἴσα, ἴσα, προσθέτει κ.

άλλα, άβάσταχτα κακά: Ένα στεράνι από ψεύτικα λεμονάνθια, ένας παπάς μεθυσμένος, ένας νόμος τυραννικός, κ' ύστερα ή σκλαβιά, ή αιώνια σκλαβιά. . . » Καί μύλες τις φωνές του Στεργίδη που λέει πώς ξέν άποσύρει τη μήνηση, ή Μητέρα, γενναία άπορασιμένη να μη θυσιάσει την κόρη της σε μιá τέτοια ψευτιά, διώχνει το Μιχαλάκη και του λέει πώς θά ναι άρκετή τιμωρία του ή συνείδησή του. Μά τον σταματάει ή ύπερήτρια. « Επειδή μπορεί νάργήσει ή κυρία συνείδησή του νάρθει να του κουδεντιάσει, γίνουμ' έγω συνείδησή του, και τον τιμωρώ έγω ». Και με μιá πιστολιá τον πληγώνει λαφριά. Μά αúτη ή πληγή φέρνει το φώς στην ψυχή του Μιχαλάκη. Καθαρίζει τη σκέψη του. Είναι ή μολυσμένος άρραδώνας που πέρασε ή Ρηνιώ στην ψυχή του και στο κορμί του. Η Ρηνιώ που θά γίνει ή κουμπάρα τους και θά τον στεφανώσει με τη Δαφνούλα, γιατί τώρα τη ζητεί, τη θέλει, δίχως κανένα έκδικασμό. Και ζητεί και την εύχή των γονιών, που ή Στεργίδης τη δίνει με πολλή προθυμία, ή Μητέρα όμως του λέει. « Κάνε το παιδί μου εύτυχημένο να το δω με τα μάτια μου, να το πιστέψω, και τότε θά σου δώσω την εύχή μου, και θά σε πω παιδί μου κ' έγω ». Κ' έτσι τελειώνει το δράμα.

Άξίζει νάναφέρει κανείς την έπιτυχία του φυσικού κι αδιάστου διαλόγου, όπου ή Τ. αúτη τη φορά αναδείχτηκε άληθινός δάσκαλος. Άκόμα τα σκηνικά trounailles που ανυψώνουν το έργο, όπως εκείνες οι δυό βουβές σκηνές του πατέρα και της Μητέρας που δείχνουν δηλητήν αντίθεση των δύο ιδεολογιών. Γιατί ή πατέρα, εκεί που μένει μόνος μέσα στην άπόγνωση του, δε βρίσκει παρά να τραγουδήσει ένα εύθυμο λαϊκό τραγούδι, και νά τραβήξει ένα δυό λικέρ για νά ξεσκάσει. Κ' ή Μητέρα πάλι, μες στην άπελπισία της, καθισμένη στον καναπέ, στενάζει θλιβερά και θυμάτοι τους στίχους του Νίτσε :

Έδώ ή κρεμάλα και καί τα σκοινιά
Και του μπόγια τα κόκκινα γένεια . . .

Στην κρεμάλα του κάκου με σέρνετε άπάνω
Νά πεθάνω ; Έγω δέν μπορώ νά πεθάνω.

Άξίζει νά σημειωθεί κ' ή σκηνική οικονομία του έργου αυτού που κατά τη γνώμη μας ξεπέρασε πολύ δηλ τα ίσαμε τώρα έργα του συγγραφέα, καθώς κ' ή δροσιά της άληθινής ζωής που μαύτην φρόντισε νά ντύσει το έργο του, μήν αφήνοντας νά ξετυλιχτεί σένα ψεύτικο, σκοτεινό θεατρικό περιβάλλο, μά ντύνοντάς το μελητήν εύθυμία της ζωής, βάζοντας στα στόματα των προσώπων άκόμα και φράσεις άστείες (μά πόσο λεπτά ψυχολογημένες) κι αφήνοντας μέσα απ' αúτη την εύθυμία νά προβαίνει δηλη ή βαθειά τραγική άλήθεια του δράματου. Γιατί κι ή συγγραφέας της Μητέρας είν' από τη γενιά των συγγραφέων που, έχοντας πρώτο άνάμεσό τους το Rabelais,

δταν βλέπουν την τραγική κατάντια της κοινωνίας, για νά συγκρατήσουν το κλάμα που τους έρχεται στα μάτια, άνοίγουν πλατιά και σαρκαστικά το στόμα τους και γελάνε το τραγικό εκείνο γέλιο.

Άκόμα στο δράμα τουτο ή συγγραφέας ξαλαφρώνεται από το φορτίο της ρητορικής που μαύτην είτανε γιομάτα τά τελευταία του έργα, προπάντων ή « Αυτωμόδης ». Έδώ ή κουξέν'α πάει άπλή, φυσική, ύποβλητική. Άφήνει πιδ πολύ στο θεατή λευτεριά νά συλλογιστεί, τότε ρήχνει σε σκέψεις, και ξέν ξετυλιγει θλο του το θέμα με διδασκαλία « από σσηνης ».

Μά τι άνάγκη νάναφέρουμε δηλ τά δραματικά χαρίσματα κι όλες τις σκηνικές έρετές του νέου έργου, δταν έχουμε το ήθικό του άποτέλεσμα, την πλατειά κοινωνική πολεμική του ; Γιατί είν' άλήθεια πώς δηλ' οι θεατές του έργου δέν έφυγαν ίκανοποιημένοι από το Άθήναιο, κ' είδαμε πολλούς με σκυμένο κεφάλι, συλλογισμένους, νά γεύγουν, γιατί ξανόίξανε καλά τον έκυτό τους μέσα στους τύπους που ή συγγραφέας σατυρίζει, και πιδ πολλούς νά φεύγουν άγαναχτισμένοι γιατί τόλμησε ή συγγραφέας νά κοροϊδέψει δηλ' αúτά τά ιερά πράματα που κοροϊδεψε, και νά πει πώς « πάνου από την τιμή ύπάρχει ζωή, κ' ή ζωή του παιδιού μου είναι πάνου από τη ζωή μου, κι απ' όλες τις τιμές και τις άτιμίες της κοινωνίας ». Γιατί και στο δράμα τουτο θπως σδλα του ή συγγραφέας μας είν' ένας militant των νέων ιδεών και σάν τέτοιος μάς μιλάει. Και μάς δείχνει την ύπεροχο τύπο της Μητέρας που άκόμα περισσότερο ύψώνουν (θπως ή σκιά δυναμώνει το φώς) οι τύποι του πατέρα και πιδ πολύ του θείου που ζει σε βάρους της Μητέρας, κυνηγάει τη δουλα του σπιτιού και παίρνει σοβαρό ύφος μπρος στην άνιψιά του, για νά δείξει με λόγια άυστηρης ήθικης πώς είναι κι αúτος ένα στήριγμα της κοινωνίας, καθώς κι ή τύπος του Μιχαλάκη, του νέου δανδή που ξεπλανεύει μιá κοπέλλα, και βρίσκει πώς είναι μικρός και δέν έκανε την καριέρα του σάν πρόκειται νά την πάρει. Έτσι κι ή τύπος της μητέρας του, που διαλαλει πώς θυσιάσε τά νιάτα της για νά θρέψει το παιδί της, και συνεπούμενα δέν μπορεί νά το θυσιάσει για ένα του νεανικό παράπτωμα.

Κι αν είν' άνάγκη νά μιλήσουμε και για τους ήθοποιούς, λέμε πώς χωρίς άμφιβολία ή συγγραφέας πρέπει νά τους χρωστά βνωμοσύνη. Γιατί, με τη διδασκαλία του κ. Βεάκη, ή θίασος αúτος που μπορούμε νά πούμε πώς είν' ένα καμάρι του Νεοελληνικού πολιτισμού, παρουσίασε όσο είτανε δυνατό τελειότερα το δράμα. Κι άλήθεια, έξδν από τη ύπεροχο παίζιμο του κ. Βεάκη (κ. Στεργίδη) και της κ. Στέλλας Γαλάτη (Μητέρας), ή Δ)δα Μυριέλλα Ταγκοπούλου, κόρη του συγγραφέα, μαθητρια του Έλλ. Ω δείου που παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στη

σκηνή έπαιξε με τέτοια δύναμη το ρόλο της Ρηνιώδ, που νέμιζε κανεις πώς είναι χρόνια εξασκημένη στο θέατρο, κι ο κ. Συριώτης (Μιχαλάκης) ή κ. 'Αθανασία Μουστάκα (Δαρνούλα) ο κ. Νέζερ (θείος) κ' ή κ. Δόλα Φιλιππίδου (Κα Μελίδη) παίζανε πάρα πολύ καλά τους ρόλους τους.

Δέν έχει άρα γε ψευδάδια ή «Μητέρα» ; Πολύ πιθανό. 'Αναφέρουμε στα πεταχτά : Τίποτα δέ μας πρεϊθαίξει πώς ο Μιχαλάκης είχ' ένα ποσό ήδικης μέσα του, που περίμενε μονάχα άφορμή για να εκδηλωθει, και την άφορμή αυτή την έβωκε ή πιστολιά της Ρηνιώδ. Γιατι αλήθεια ξαρνίζεται κανεις βλέποντας πώς ένας πρόστυχος τύπος νεαρού δανδή που έγκλημαται δίχως να νιώθει καμμιών ενόχληση από τη συνειδησή του, μόλις για τιμωρία ένας τρίτος τον πληγώνει, νιώθει το έγκλημά του και ζητεί να εξαγνισθει. Κ' ίσως θάπρεπε, για να στηθει αυτή ή σκηνή, νάναι πιδ μεγάλη και να μη γίνει ή μεταστροφή του Μ. άμέσως ύστερ' από την πιστολιά παρ' ύστερ' από όρισμένα γεγονότα που θά ξηγούσανε και δικαιολογούσανε τη στάση του. 'Ακόμα εκεί, στη δεύτερη πράξη που ή Μητέρα παίρνει τη Ρηνιώ και την ύψώ-

νει πλάι της, δέ μάς δίνονται όλα τα ψυχολογικά αίτια που τη σπρώξανε κείνη τη στιγμή σαυτό. Θα μου πείτε πώς εΐτανε καλή. πώς εΐτανε άνθρωπιστικά μορφωμένη ψυχή, πώς δέν ήθελε να υπάρχουν δούλοι κι άφεντάδες, πώς είχε σκοπό να χεραρετήσσι τη Ρηνιώ... Πολύ καλά. Μή γιατί να το κάνει αυτό την ώρα εκείνη κι όχι άλλοιτε ; Ποιά ή ψυχολογική ανάγκη ; Δέν κατακρίνω συνολικά τη σκηνή αυτή, μιá από τις όμορφότερες του έργου, θέλω να πώ μόνο πώς βιάζεται ο συγγραφέας να μάς μπάσει σαυτόν, δέν έπεξεργάζεται με πολú μεγάλη φροντίδα όλες τις λεπτές ψυχικές άφορμές που θά μπορούσαν να μάς μπάσουν άδίαστα στη σκηνή τούτη. Μπορεί ακόμα το έργο νάχει κι άλλα πιδ άσήμαντα ψευδάδια. 'Αμφιβάλλουμε όμως αν ο 'Αθηναϊκός τύπος που θά βουξει αύριο χωρίς άμφιβολία από τις γρετικές, θά βρει τάληθινά του ψευδάδια. Και πιδ πολú υπεψιαζέμαστε, πώς θά φωνάζει ίσα ίσα για τά δυνατότερα μέρη του έργου, για τις καθαυτά άρετές του, που κάνανε όμως τεός πολλούς να πονέσουν κα'—γιατι να μην τ'ε ποίμε—ν'άγαναχτήσουνε με το συγγραφέα.

ΗΛ. Φ. ΗΑΙΟΥ

ΜΗΤΣΟΥ ΑΝΘΕΜΗ

Τ Ο Κ Ρ Ι Μ Α

-4-

Τά χρήματα ; Οι δέκα χιλιάδες εΐτανε δικές της. Θά τις έβαζε πιδι στην Τράπεζα . . . Στην Τράπεζα, όχι θά τις κρατούσε στο σπίτι, στη μεγάλη κασέλα. Χρειάζονται. 'Εδώ φτωχός κόσμος πεινάει κι' αυτή θά βάζη χρήματα στην Τράπεζα ; Είναι τάλλα και φτάνουνε για ώρα ανάγκης.

Τά άλλα, οι δυο χιλιάδες, δέν εΐτανε δικές της, εΐτανε ξένες. Μά γιατί να το κάμη ο Παύλος αυτό, να της πληρώση τόκο ; Μά δέ θά φταίη εκείνος, ίσως ή γυναίκα του τον ανάγκασε. 'Η γυναίκα του. . . . 'Ας είναι. τι θά κάμη τώρα ; Να τ'ε μοιράση ψυχικό, καθώς ειπε ή Κατίνα, εΐτε αυτό δέ μπορεί να γίνη. 'Ελεημοσύνη με ξένα λεπτά ; Αυτή έχει τά δικά της. Τι της χρειάζονται ; 'Η σύνταξη του πατέρα της φτάνει για να ζήση. Τι χρειάζονται τά πολλά ;

'Εκείνες όμως οι δυο χιλιάδες είναι ξένες. Ξαίρει τι θά κάνη. Θά ειπή του θείου της να της πάρη ένα τσέκι και θά το στείλη του Παύλου έτσι χωρίς γράμμα, κλεισμένο σ' ένα φάκελλο. Μά όχι τώρα θ' αφήση να περάση ένας μήνας κ' έπειτα. Αυτός είναι τώρα στις χαρές του. Βαρύ πράμα να τότε πικράνη, κρίμα 'Επειτα ποιάς ξαίρει.

Μά που θά το στείλη ; Θ' άλλαξε κατοικία. 'Αι, ναι, θυμάται. Στο γράμμα, εκεί δά στο τέλος ειπε

την καινούργια σύσταση Μεγάλο Ξενοδοχείο. Grand Hotel—τι καλά, που είχε μάθει λίγα Γαλλικά—ο Παύλος της τά είχε μάθει. Ναί θά τ'ε στείλη έμα περάση ένας μήνας.

'Όλα ταχτοποιηθήκανε. 'Ησύχασε, μά δέ μόρετε να φάη. Τι νύχτα ! 'Ο ύπνος της εΐτανε άνήσυχος κι' έδλεπε παράξενα όνειρα, τρομαχτικά. Πότε κάποιο παράθυρο του σπιτιού εΐτανε γκρεμισμένο κι' άμέσως το γκρέμισμα εκείνο άπλωνότανε, άνοιγε και όλο το σπίτι φαινότανε με την ύψη του γκρεμισμένου, χωματιασμένη. Πότε γύριζε στο περιβόλι κι έχανε το δρόμο κι έτρεχε άπελπισμένη ιδώ κι' εκεί. Πότε ένα πρόσωπο γυναίκας άσκημο της έδειχνε κάτι δόντια σουβλερά. Ξύπνησε τρομαγμένη όλα εΐτανε ήσυχα. Το μικρό καντήλι έπεγε στο εικόνημα της Παναγίας. Συλλογίστηκε. Μήπως εΐτανε όλα ψέμμα, ένα μεγάλο όνειρο πικρό, βρασανιστικό, που το είχε γεννήσει ή έννοια και ή στενοχώρια για την τήση του Παύλου σιωπή. 'Αλήθεια μήπως εΐτανε όνειρο ;

Σηκώθηκε και γύριζε στο μισόφεργο χωρίς να ξαίρη τί θέλει. 'Αξαφνα σά να θυμήθηκε. Πήγε στην καροδένια κασέλα, την άνοιξε και κοίταξε στο μικρό στενό χώρισμα, την παράλλα. Τά χρήματα εΐτανε και τυλιγμένα στο μαντήλι ακόμα. Στάναξε βαθεία.

Πού τώρα υπνος πιά. Θά κατεβή νανάψη φωτιά, νά πιη καφέ. Ίσως θά τήν ἀνακουρίση. Κατέβηκε σιγά σά νά φοβότανε μήπως ξυπνήση κανένα, πήγε στήν κουζίνα, ἀναψε φωτιά κι έψησε καφέ. Μήπως εΐτανε κρυωμένη; ὁ καφές τῆς φαινότανε ἀνοστος.

Ἀνέβηκε πάλι καὶ ἀνοίξε τὸ παράθυρο, ποὺ ἀντίκρυζε τὴ θάλασσα· Γλυκοχάραξε. Πῆρε μιὰ καρτέκλα, κάθῃσε κι ἀκούμπησε τὸ χέρι τῆς στὸ παράθυρο. Ἐνα ἀλαφρὸ ἀεράκι τῆς δρόσιζε τὸ πρόσωπο, τῆς ἔφερνε τὰ μύρα τῶν λουλυδιῶν. Ἐαφνίστηκε. Νόμισε, πῶς ἀκουσε πατήματα στὸ περιβόλι, μέσα στὰ δέντρα, στὸ δρόμο ἀκριβῶς ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὴ μικροῦλα πόρτα Καλὲ μήπως; .. Κοίταξε προσεχτικὰ ὧρα πολλή. Τίποτα.

Ἐημέρωνε. Ἡ θάλασσα γυάλιζε τώρα γαλανή, ἤσυχη, ἀκίνητη. Ἄχ! πόσες φορὲς καθήμενη ἔκει περιέμενε τὸν ἀγαπημένο τῆς... Καὶ γιατί νά μὴ τὸν προσμένῃ ἀκόμα; Ποιὲς ξέρει; Ὅχι, τὸ παράθυρο αὐτὸ δὲ θά κλείσῃ πιά, θά μείνῃ ἀνοικτὸ πάντα. Ἐκεῖ θά κάθεται, θά παίρνῃ τὴ δουλειά τῆς καὶ θ' ἀντικρύξῃ τὴ θάλασσα. Θά προσμένῃ κάποιον καρᾶδι νά σταματήσῃ, νά κατεβάσῃ τὴ βάρκα. Κάποιος θά κατεβῇ γοργὸς τὴ σκάλα κι ἡ βάρκα θά κινήσῃ γιὰ τὸ γιολό. Καὶ θά πηδῆσῃ ζωηρὸς καὶ πεταχτὸς καὶ θά τραβήξῃ ἀπάνω...

Ἐίχε πιά ψηλώσει ὁ ἥλιος, ἔταν γύρισε ἡ θειά τῆς ἀπὸ τὸ μοναστήρι. Βρῆκε τὴ Μαρία, καθῶς τὴν ἄφησε. Μόνο κάποια χλωμάδα ἔκανε συμπαθητικώτερο τὸ πρόσωπό τῆς. Καὶ ἡ Μαρία, ἀφοῦ τῆς ἔδωσε καφέ, κάθῃσε κοντὰ τῆς καὶ ἤσυχη μὲ γλυκειὰ σιγανή φωνή, σά νά εΐτανε ξένη στὸν ἴδιον τῆς τὸν πόνο, διηγῆθηκε στὴ θεία τῆς ἔλα τὰ χτεσινὰ. Ἡ θεία τῆς μὲ μάτια δλάνοιχτα, σαστισμένα, τὴν ἀκούγε χωρὶς νά μπορεῖ νά εἰπῇ ἄλλο, παρὰ κάθε τόσο σταύρωνε τὰ χέρια τῆς καὶ σιγοψιθύριζε.

— Κρίμα, τί μεγάλο κρίμα. Τόσο καλὸς ὁ Παῦλος. Τί κρίμα!

Καὶ ἔταν τὰ διηγῆθηκε ἔλα καὶ ἔσα σχεδίασε καὶ ἔσα ἀποφάσεις, τὴν ἀγκάλιασε καὶ τῆς εἶπε:

— Μοῦ κάνει κακό, θείτσα μου, ποῦ σοῦ κόδω τὸ δρόμο, ποῦ...

Μὰ ἡ θεία δὲν τὴν ἄφησε νά τελειώσῃ.

— Μοναστήρι δικό μου εἶναι τὸ σπίτι αὐτό. Ὁ Θεὸς νά μοῦ χαρίσῃ χρόνια νά εἶμαι κοντὰ σου, Μαρία μου.

Ἡ Μαρία δακρυσμένη τὴ φίλησε, φίλησε καὶ τὸ χέρι τῆς καὶ εἶπε:

— Τώρα ἄς ξαναρχίσουμε τὴν παλιὰ ζωὴ μας, θείτσα μου.

Γ.

Τὸν πρῶτον χρόνον στὸ Παρίσι ὁ Παῦλος ζοῦσε καθῶς στήν Ἀθήνα. Μελέτη στὸ σπίτι κι' ἐπίσκεψη

στὰ νοσοκομεία. Ὁ καθηγητῆς, ποῦ τόσο τὸν εἶχε ἀγαπήσει καὶ προστατέψει στήν Ἀθήνα, τότε σύστησε μ' ἓνα θερμότατο συστατικὸ γράμμα σὲ κάποιον φίλον τοῦ καθηγητῆ τοῦ Παρισιῦ, ποῦ διεύθυνε ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαία νοσοκομεία. Ὁ καθηγητῆς ἔκεινος σὲ λίγην ἀγάπησε τὸν Παῦλον γιὰ τὴ μόρφωσή του, τὴν ἐξυπνάδα του καὶ τὴν ἐπιμέλεια καὶ τάξη ποῦ εἶχε σ' ἔλα. Ὁ Παῦλος ἀφοσιώθηκε στήν ἐργασία καὶ στὸ τέλος τῆς χρονιάς ἔλοι εἰ σπουδαστῆς, καὶ εἰ ξένοι ἀκόμα, μιλοῦσαν μ' ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν προκοπή του.

Ὁ Παῦλος ἀπὸ τίς διασκέδασες τοῦ Παρισιῦ καμμιὰ εἰ γνώρισε. Ὅταν ἤθελε νάνασάνῃ λίγο ἀπὸ τὴν καθημερινὴν δουλειά, πήγαινε στὰ Μουσεία καὶ κάποτε στήν ὕπερα ἢ στὸ Γαλλικὸ θέατρο καὶ στίς συναυλίες, γιατί τοῦ ἄρεσε ἡ μουσική. Ἐξω ἀπὸ αὐτὰ τίποτε ἄλλο.

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἄλλης χρονιάς ὁ καθηγητῆς τότε συμβούλεψε κοντὰ στὴ νοσοκομειακὴ παρατήρηση νά ἐπιδοθῇ σὲ μιάν ἄλλην ἐπιστημονικὴ μελέτη, ποῦ χρειαζότανε μικροσκοπιο, καὶ σ' αὐτὸ εΐτανε ἀρκετὰ γυμνασμένος ὁ Παῦλος, ἔταν ἀκόμα σπούδαζε στήν Ἀθήνα.

— Εἶναι μία ἐργασία, τοῦ εἶπεν ὁ καθηγητῆς, ποῦ σχετίζεται μὲ μία μεγάλη μελέτη ποῦ μὲ ἀπασχολεῖ καιρὸ τώρα. Φαίνεται βέβαια δευτερεύουσα καὶ ἐπιβοηθητική, μὰ μπορεῖ νά σὲ ὀδηγήσῃ σὲ πρῶτότυπα συμπεράσματα. Δὲ θά σοῦ χρειαστοῦνε πολλοὶ μῆνες, πιστεύω, καὶ τάποτελέσματα θά εἶναι πολλὸ ἐκανοποιητικὰ γιὰ σένα. Ἐχω ἐμπιστοσύνη στήν ἐπιμέλειά σου καὶ τὴν κρίση σου.

Τὰ λόγια αὐτὰ κολακέψανε πολλὸ τὸν Παῦλον. Μιὰ ἀστραπή περηφάνειας φώτισε τὰ μαῦρα μάτια του. Ἐπесе δλόψυχα στὴ δουλειά. Ὅσες ὥρες τοῦ περισσεύανε ἀπὸ τὸ νοσοκομείο, τίς ἀφιέρωνε στήν ἐργασία ἔκεινη. Ἄφησε καὶ θέατρο καὶ συναυλίες καὶ κατόπι περιόρισε καὶ τίς ὥρες τοῦ ὕπνου. Ἀφοφωμένος στὴ δουλειά ζοῦσε γι' αὐτή, θά ἔλεγε. Κάποτε σταματοῦσε καὶ συλλογίζότανε.

— Τί θά μπορούσα νά κάνω, ἂν εἶχα τὰ μέσα ψιθύριζε. Ἐκεῖνο τὸ χρόνον ἐργαζότανε στὸ ἴδιον νοσοκομείο ἓνας νέος Ἕλληνας γιατρὸς συστημένος στὸν ἴδιον καθηγητῆ. Εἶχε ρθεῖ ἀπὸ τὴ Σκιάθου, ποῦ εἶχε κάνει μερικὰ χρόνια τὸ γιατρό. Μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Παῦλον, ὡς τριάντα χρόνων. Λογάριαζε νά μείνῃ ἓνα μονάχα χρόνον γιὰ νά πασαλειφτῇ καθῶς ἔλεγε, νά βερνικωθῇ, νά πέρῃ τὸ λοῦστρο, γιατί εἶχε σκοπὸ νά κάνει στὸ Βόλο πιά τὸ γιατρό. Διαφορετικὰ ἀπὸ τὸν Παῦλον. Δούλευε βέβαια, μὰ ὄχι καὶ ἔλεγε τίς ὥρες. Σκόπευε σ' ἓνα χρόνον καὶ τὰ νοσοκομεία νά γνωρίσῃ, μὰ καὶ ἔλεγε τίς χάρες καὶ χαρὲς τοῦ Παρισιῦ.

Γνώρισε φυσικὰ τὸν Παῦλον καὶ τὸν ἀγάπησε μὲ τὴν καρδιά του. Τότε θάμαζε γιὰ τὴ μάθησή του καὶ προπάντων γιὰ τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν ἀφωσίω-

σή του στην επιστήμη. Συλλογιζότανε μόνο πώς θα βαστούσε τόσος λεπτός οργανισμός σε τόσο κόπο.

Κάποιο βράδυ φύγανε από το νοσοκομείο και, αφού κάνανε μαζί ένα γύρο στον κεντρικό δρόμο της Λατινικής συνοικίας, καθήσανε σ' ένα καφενείο. 'Ο Κώστας-δ Σκιαθίτης ο γιατρός παράγγειλε μπύρα, ο Παύλος καφέ.

- Γιατί δέν πίνεις μπύρα ;
- Δέ μ' άρέσει ; Προτιμώ τον καφέ.
- Άσχημα κάνεις. 'Η μπύρα κάνει καφέ.
- Άφου πέρασε λίγη ώρα, λέει ο Κώστας.
- Πάμε στο χορό ;
- Δέν ξαίρω νά χορεύω, είπε κάπως δισταχτικά ο Παύλος.

— Κατάλαβα. Θα έχασες όλες σου τις ώρες στο στο διάβασμα και στο Πανεπιστήμιο, όταν ήσουν στην Άθήνα.

— Τις έχασα ; είπε γελώντας ο Παύλος.

— Ναι, τις έχασες, Κύριε, μη γελᾷς, σε παρακαλώ. Τα νιάτα επιβάλλουνα μερικές υποχρέωσεις και μερικά καθήκοντα. Όταν ο νέος τὰ παραδέψει, τὰ νιάτα έκδικιούονται. Ό,τι δέν έκανε κανείς στα νιάτα του, θα γυρέψη νά τὰ κἀνη σαραντάρης ή και πενηντάρης άκόμα και τότε βλαστήματα. Τα καμώματά του θα είναι και θα φαίνονται άνοστα και άπρεπα. Αυτό θα είναι τὸ αίσχρον πὸ λέγανε οί άρχαίοι. Ό,τι γίνεται στην πρέπουσα ηλικία εὐφραίνει και κείνους που τὸ βλέπουν, είναι καλόν, όμορφο. Τώρα εσύ χάθηκες στο διάβασμα, παραμελεις τὰ καθήκοντα πὸ έχεις στη νιότη σου κι αὐτή θα σ' έκδικηθῆ. Μη γελᾷς, θα σ' έκδικηθῆ. Γι' αὐτὸ ἀκουσέ με, σήκω νά πάμε στο χορό. Έγώ, παντρεμένος και λαχταρῶ, έξένα δέ μιλεῖ ή καρδιά σου ;

- Άφου δέν ξαίρω χορό ;
- Νά μάθης. Μά και τώρα νά ἴδης μονάχα νά χορεύουνα, φτάνει. Άρχή σοφίας...
- Δέ μπορῶ, γιατρέ.
- Κώστα νά με λές.
- Δέ μπορῶ, Κώστα. Άβριο πρέπει νά είμαι πρῶτὸ στο νοσοκομείο και είμαι άσυνήθιστος στο ξενοῦχι.

— Σάν τις κότες, μάτια μου. Άλήθεια, για πές μου, Παύλε, πὸ θα κάνης τὸ γιατρό ;

- Στο νησί μου. Ποῦ άλλου ;
- Τότε γιατί νά πέσης με τὰ μούτρα σε μιὰ δουλειά πὸ δέ σοῦ χρειάζεται ;

— Πρῶτα πρῶτα είναι οὐδουλή τοῦ καθηγητή κι έχω υποχρέωση μεγάλη σ' αὐτόνε για τὸ ζωηρότατο ένδιαφέρον πὸ δείχνει για μένα. Έπειτα μοῦ άρέσει πολὺ νά κάνω μιάν εργασία πρωτότυπη. Είναι κάτι πὸ ικανοποιεῖ τὴν ψυχὴ μου.

- Κι έπειτα θα πᾶς νά κλειστής στο νησί.
- Μήπως μπορῶ νά κάνω διαφορετικά ;

— Θα ήθελες, σά νά λέμε, νά εγκατασταθῆς στην Άθήνα ;

— Δέν έχω τὰ μέσα. Είμαι φτωχός και με ξένα λεπτά σπουδάζω.

— Θα ήθελες όμως ;

— Δέ θα είμουνα ειλικρινής, αν είλεγα όχι. Ξαίρεις όμως πολὺ καλά, πὸς ή Άθήνα χρειάζεται χρήματα πολλὰ και κόπους νάναδειχθῆς. Όχι πὸς δέν έχω τὴ δύναμη και τὴν ικανότητα. Δέν είμαι όμως πλκασμένος νά παλεύω. Έργάζουμαι μ' ἄλη μου τὴν καρδιά και όχι χωρίς έπιτυχία, καθὼς λένε οί καθηγητές μας.

— Τὸ βεβαιώνω κι' ἐγὼ δ' ανάξιος. Με μεγάλη έπιτυχία.

— Εὐχαριστῶ, κύριε Συνάδερφε. Μά δέν μπορῶ νά παλεύω και μοῦ λείπουνε τὰ μέσα. Έπειτα έχω κι' άλλην υποχρέωση. Είμαι ὅπως ξαίρεις, άρραβωνιασμένος.

— Τὸ ξαίρω δά. Άλήθεια, πὸς τὴ λένε τὴ μνηστὴ σου, αν έπιτρέπεται.

— Μαρία.

Δέ μοῦ λές, είπε ο Κώστας μισοκλείνοντας τὸ μάτι και χαμογελώντας πονηρά, είναι ἔμορφη : Γαλανή, μελαχρινή, ψηλή, κοντή ;

— Είναι ή Μαρία, είπε ο Παύλος σοδαρα και κάπως άπότομα.

— Συχώρα με, Παύλε, αν σε πείραξα. Δέν είχα τέτοιο σκοπό. Τώρα καταλαβαίνω. 'Η Μαρία είναι άξια και υπεράξια για ένα λαμπρὸ παλληκάρι σάν τὸν Παύλο.

Ό Παύλος κοκκίνησε. Λάμπανε τὰ μάτια του και είπε.

— Με κολακεύεις, Κώστα.

— Καθόλου δέ σε κολακεύω. Θεωρῶ τιμὴ μου κι' εὐτυχία μου πὸ σε γνώρισα. Μά άκουσέ με, γιατί είμαι μεγαλύτερός σου. Άφου έχεις μιὰ άρραβωνιαστικιά διαμάντι, κοίταξε νά τελειώσης μιὰ ὄρα προτῆτερα τις δουλειές και πῆγαινε στο νησί σου, παντρέψου και ζῆσε εὐτυχισμένος.

— Μήπως τάχα μπορῶ νά κάνω και διαφορετικά ;

— Κάτι σοῦ λέω. Ναι στο νησί σου θα πᾶς, μά σε βλέπω νά δνειρεύεσαι τὴν Άθήνα. Ποθεῖς πλᾶτῆτερο στάδιο, ίσως, ξαίρω κι' ἐγὼ, ίσως καθηγητής στο Πανεπιστήμιο.

— Μήπως τὸ παρακάνης ;

— Πές όχι.

Σά νά στενοχωρηθῆθηκε ο Παύλος και είπε με δυνατώτερη φωνή.

— Μά και σὸ δέ θα ήθελες τέτοιο πράμα ;

— Έγώ ; Τί νά κάνω τῆς γυναίκας μου, πὸ θέλει νά πάμε, σώνει και καλά, στο Βόλο. Είναι τώρα δυὸ χρόνια πὸ μοῦ γίνηκε ψύλλος στ' αὐτιά : Νά πάμε στο Βόλο. Είναι κι αὐτὴ φιλόδοξη. Και τὴ λένε και Εὐφροσύνη. Έκεῖνο τὸ ευ είναι τυπογρα-

φικό λάθος. Γίνονται, βλέπεις, και στη ζωή τέτοια λάθη, μόνο που δε δημοσιεύονται διορθωτά παροράματα. Έγώ, φίλε μου, προτιμούσα το νησί μου. Ίσως δὲν ήμουνα εὐτε γιά γιατρός. Μά τί να κάνεις τοῦ πατέρα μου, που καπετάνιος και με καράβι με θέλησε γιατρό. Κι ήγίνα, μά με τραβάει πιο πολύ το ψάρεμα και το κυνήγι και ή βάρκα. Μά ή γυναίκα μου θέλει Βόλο και εὐ μπορώ να κάνω αλλιώδη. Βόλο εκείνη, Βόλο κι εγώ. Δὲ χωρεί, βλέπεις, εὐώ εκχώρησις δικαιωμάτων, όπως λένε οι δικηγόροι, διαφορετικά, θά σου την παραχωρούσα και σε βεβαιώνω πως θά ταιριάζατε μια χαρά.

— Ήχασες πως είμαι κι εγώ αρραβωνιασμένος, ειπε γελώντας ο Παύλος.

— Τα στέφανα είναι ο άλυτος δεσμός, λογιάτατε. Ο Διάκος βγάξει τα ράσα, ο παπὰς ποτέ. Ήλριεις έμωσ, πέρασε ή ώρα. Νά έψεσαι. Μ' έκανες απέψη και παραστράτησα κι έχασα το χορό. Μά δὲν πειράζει. Σου έκανα τὲν ίεροκήρυκα. Μή ξεχάσης όμως να μάθης χορό. Είναι κρίμα. Εί δε μή, τί σου χρειάζονται τα πόδια;

Σηκωθήκανε και προχωρήσανε μαζί αρκετό διάστημα. Και τα κέντρα και οι δρόμοι γεμάτοι κόσμο μ' όλη τη χειμωνιάτικη βροχή. Ζευγάρια περνούσανε μπροστά τους.

— Νά φρόνιμοι άνθρωποι. Έκτελούν ευόρκως και ευσυνειδήτως τα καθήκοντα που έχουνε στη νιότη τους.

— Παύλε, πορεύου και συ ποιάς όμοιος. Χωρίσανε γελώντας.

Ο Παύλος πρώτη φορά πήγε τόσο άργά στο σπίτι του. Στο δρόμο συλλογιζότανε, ίσα του ειπε ο Κώστας. Ήπειτα θυμήθηκε πως ειχε δέκα πέντε μέρες να γράψη στη Μαρία. Κάθησε και της έγραψε ένα γράμμα γεμάτο λατρεία και αγάπη. Παρασμένα μεσάνυχτα έπεσε να κοιμηθῆ. Ήύπνησε έμωσ πολύ πρωί, καθώσ πάντοτε, και πήγε στο νοσοκομείο. Μετά μισή ώρα ήρθε ο Κώστας, πρώτη φορά τόσο νωρίς.

— Διάβολε, ειπε. Νόμιζα πως θά σε προλάβω. Μά έσύ, παιδί μου, είσαι άλλο πράμα. Τότε γιατί ξεδεύεσαι άδικα και νοικιάζεις δωμάτιο. Νά μετακομίσης εὐώ καλύτερα.

— Αν περνούσα, ειπε παιδρά και με πολλή όρεξη ο Παύλος.

(Έχει συνέχεια)

Στο ερχόμενο φύλλο του «Νουμά» θά δημοσιευτεί μιá καινούργια σειρά τραγούδια του Πάνου Δ. Ταγκόπουλου.

ΕΠΗΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΝΑΧΟ

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΒΕΝΤΕΚΙΝΑ

Για λίγους ποιητές της σημερινής εποχής το κοινό έχει τόσο αντίθεση γνώμης όσο για το Βέντεκινδ. Μά γενικά δὲν του άμφισβητεί κανείς σήμερα το μεγαλείο της ελλικρινείας της τέχνης του. Ο Βέντεκινδ είναι αντιπρόσωπος μίας γενεάς που δὲν γεννήθηκε άκόμα. Όλα τα έργα του καταγίνονται με τα πιο λεπτά ζητήματα της αιώνιας ανθρώπινης ψυχής. Παντού φέρνει τον άνθρωπο σε σχέση προς την αιωνιότητα, προς το σύμπαν, οι σχέσεις των ανθρώπων άναμεσαξύ τους δὲν τον ενδιαφέρουν και τόσο. Οι χαρές κι οι λύπες των ανθρώπων του φαίνονται πολύ μικρές και γελοίες μπροστά στην αιωνιότητα. Και έτσι ο ποιητής γίνεται κάποτε ειρωνικός ίσα με ένα βαθμό, που προσβάλλει το επιπόλαιο αίσθημα του άστού. «Η πολιτεία, οι νόμοι, ή κοινωνία, όλα του φαίνονται άστεία. Σά να θέλει να πεί. «Δὲν αξίζει τον κόπο να χάσει κανείς τα λόγια για σάς και για τους θεσμούς σας; μά άφου τα έχετε όλα αυτά, φροντίστε τουλάχιστο να τα καλλιερέψετε κάπως. «Και έπειτα σά να μετανόησε που ειπε αυτά, χαλάει ο ίδιος πάλι τις τραγωδίες που δημιούργησε από τις ταπεινές φροντίδες των ανθρώπων, και μάς φαίνεται σά ν' άκουμε κάποια φωνή». «Όλα είναι τόσο γελοία, τι και αν κάνετε, έσείς οι άνθρωποι».

Ο Βέντεκινδ είναι μονάχα για κείνους που έχουν κάνει διαζύγιο με τη ρουτίνα, με την άστική ιδεολογία. Το πλάσμα του ποιητή είναι Θεός, άνθρωπος και ζωό μαζί, ένα είδος Έωσφόρου. Γι' αυτό και ή ηθική του διαφέρει τόσο από κάθε άλλη ηθική. Στα δράματα του Β. ο άστος; θεατής κολλές φορές δὲν ξαίρει αν πρέπει να γελάσει ή να κλάψει, γιατί όλα τα πράματα και τα πρόσωπα τα περιβάλλει πάντα με μιαν άρκετη δόση ειρωνείας. Ένα πολύ χαρακτηριστικό του ποιήμα είναι «Το φτωχό κορίτσι».

Ένας νεαρός κύριος με ευγενική ψυχή βρίσκει στο δρόμο ένα φτωχό κορίτσι άστεγο και φροντίζει να του βρει μιá θέση και ένα καταφύγιο σ' ένα σιδηρωτήριο. Εκεί μέσα όμως το κορίτσι δὲν μπορεί να ξεχυσει τον καλό κύριο. Μιά μέρα λοιπόν μπαίνει στο σπίτι του και πέφτει γυμνό στο κρεβάτι του. Ο κύριος άποκρούει την πρόταση της κόρης, της ύποσχεται όμως να την παντρευτεί. Και το ποίημα τελειώνει.

Άλήθεια σε ότώ μέρες ήν δόχησε
Μπρος στην άγια Τρόπαζα.
Δὲν μπορεί να παί κανείς
Πόσο εὐτυχισμένη είτανε!

Σε όλα του τα έργα και ποιήματα ο Βέντεκινδ

ξεχωρίζει ύπω; εδῶ ἀπὸ τὸ σαρκαστικὸ τοῦ πνεύ-
μα, τὸ ὁποῖο δὲν λείπει τὰ πράγματα μὲ τὸ σωστό τους
ὄνομα, τὰ κάνει ὅμως μὲ διάφορους ὑπαινιγμούς
τόσο γελοῖα.

Ἡ πιὸ μεγάλη ἀξία τοῦ Βέντεκινδ βρίσκεται σὲ
τοῦτο ὅτι μᾶς ξεσκαπάζει τὸν πολιτισμὸ μας ὡς ἐκεῖνο
ποῦ εἶναι, δηλαδὴ ὡς μία μεγάλη ἀδιαπάτη. Ὁ πο-
λιτισμὸς μας δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα κά-
λυμμα μὲ τὸ ὁποῖο σκεπάζουμε τὴν ἀληθινὴ μας ψυχὴ
καὶ φύση. Βγάλτε τὸ κάλυμμα αὐτό, καὶ βλέπουμε τι
μένει τὸ ζῶν. Ὁ Βέντεκινδ μᾶς φανερώνει τὴ ζωὴ
τὴν ἀνθρώπινη στὴν ἀληθινὴ τῆς μορφῆς, τὴ ζωὴ
ἀπὸ τὴν ὅπως ἔχουμε βγάλει τὸ κάλυμμα τοῦ «πο-
λιτισμοῦ». Μᾶς δείχνει τὴν πονηρὴ δραστηριότητα
τοῦ ἀνθρώπου—ζῶνι ποῦ πολεμᾷ μὲ βία καὶ μὲ
ἀπάτη γιὰ τὸ ἑγώ του. Μᾶς δείχνει πῶς ὅλες οἱ
ἀξίες καὶ ὅλα τὰ «ἀγαθὰ» ποῦ δημιουργῆσεν ὁ ἄν-
θρωπος βασίζονται κατὰ βίθος ὄχι στὴν ἠθικὴ ἢ σὲ
καμιὰ ὑψηλὴ ἰδεολογία, ἀλλὰ στὴν τάση τῆς αὐτο-
συντήρησης, στὸν ἐγωϊσμὸ καὶ στὴν ἡδονή, καὶ σὲ
αὐτὰ ὁ ἄνθρωπος δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸν
σκύλο ἢ τὸ λεοντάρι. Ἡ εἰρωνία τοῦ ποιητῆ γιὰ
τὴν ἀστικὴ ἠθικὴ καὶ εὐπρέπεια εἶναι κάτι ὑπέροχο.
Κατὰ τὴ συνειδησμένη ἀντίληψη οἱ κυρίες τοῦ ἡμί-
κοσμου καὶ κάμποσοι κύριοι τῆς κοινωνίας μας ποῦ
μᾶς τοὺς παρουσιάζει ὁ Βέντεκινδ στὰ δράματά του,
εἶναι ὄριμοι γιὰ τὸ μπουντροῦμι, καὶ μολαταῖτα τοὺς
προσκυνοῦμε, φτάνει νὰ ἔχουμε ἐπιτύχει τὴν εἰσοδὸ
τοὺς στὴ λεγομένη «καλὴ» κοινωνία. Καὶ ἔτσι αὐτοί,
θαυμαζόμενοι ἀπὸ τὸ κόσμον, κατὰ βίθος ὅμως
ἀνήθικοι, πάντα κατὰ τὴν ἀντίληψη τὴν μπουρζουα-
ζικὴ, θεωροῦν τὸν ἑαυτὸ τους γιὰ τοὺς εὐγενέστε-
ρους καὶ πιὸ ἐξυπνοὺς (γιὰ τὸ τελευταῖο οὐδέμια ἀν-
τίρρηση) ἄνθρωποι, ποῦ εἶναι προσωρισμένοι νὰ διευ-
θύνουν τοὺς ἄλλους, "Ἄς πάρουμε παραδειγμα τὸν
κουτοπάνηρο Κάιζερ. Πόσο τὸν θαύμαζε ἡ Ἀνατολὴ
καὶ ἡ Δύση. Ἐπρεπε νὰ ξεσπάσει ὁ μεγάλος πόλε-
μος, νὰ σκοτωθοῦν δέκα ἑκατομμύρια παλληκάρια καὶ
τότε μόνο νὰ ξεσκαπαθεῖ ἡ ἀληθινὴ ἀξία τοῦ ἄν-
δρός. Difficile est satiram non scribere, τοῦλάχιστον
γιὰ τὸν Βέντεκινδ.

Ἐκεῖνο ποῦ χαρακτηρίζει τὸν Βέντεκινδ πολὺ ἀπὸ
τοὺς ἄλλους σημερινούς ποιητὲς εἶναι ὁ τρόπος, μὲ
τὸν ὁποῖο ἐπιτίθεται κατὰ τῆς ἐρωτικῆς ἠθικῆς τῆς
σημερινῆς, ἐποχῆς. Ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος βγάζουμε
τὸ καπέλο μπροστὰ σὲ μία κυρία τοῦ ἡμίκοσμου,
φτάνει νὰ ἔχει σχέση μὲ τὴν περίφημη «καλὴ» κοι-
νωνία (οἱ ἄλλοι λοιπὸν ἀνήκουσε στὴν κακὴ! κοι-
ωνία), κατακρίνομε ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, μιὰ συνάδει-
φό της ποῦ δὲν εἶναι τόσο καλοντυμένη ἢ τὸ κάνει
στὰ φανερά, γιὰ ἀτιμὴ καὶ γιὰ πόρνη. Γενικὰ βγά-
ζουμε τὴν κρίση μας γιὰ τὸν ἄλλον μὲ μιὰ γενναιο-
δωρία, ὀργωμένοι ἀπὸ ταπεινά καὶ πεισοδρομικὰ αἰ-
σθήματα, σὰ νὰ μὴ ἔχομε πιὸ καλὴ δουλιὰ νὰ κά-

νομε. Γιὰ τὸν Β. ἡ πόρνη δὲν εἶναι ἀνήθικη ἢ
ἀτιμὴ, ὁ θεσμὸς τῆς πορνείας εἶναι ἀνήθικος καὶ ἀτι-
μος ὄχι ὅμως γιὰ τοὺς λόγους ποῦ μᾶς ἀναπτύσσουν
κάθε τόσο μερικοὶ ἀστικοὶ κοινωνιολόγοι, ἀλλὰ ἐπειδὴ
ὁ θεσμὸς αὐτὸς εἶναι ἀρύσιμος, στηριζόμενος μονάχα
στὴν ἰδεολογία καὶ στὴν κατασκευὴ τῆς σημερινῆς
καὶ τῆς ἀρχαίας ἀστικῆς κοινωνίας. Καὶ αὐτὸ τὸ
πρόβλημα τὸ ἐξετάζει ὁ Β. μονάχα ἐν σχέσει μὲ τὴν
αἰωνιότητα. "Ἄν ἀλλάξουν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀντί-
ληψὴ τους γιὰ τὰ ἐρωτικὰ ζητήματα, τότε ὁ θεσμὸς
αὐτὸς θὰ ἐξαφανιστεῖ μόνος του.

Ἄλλου ἐξετάζει ὁ ποιητὴς τὶς ζημιὰς ποῦ ἔχει ἡ
κοινωνία ἀπὸ κάμποσους γονεῖς καὶ δασκάλους. Ἐ-
δῶ μᾶς παριστάνει τὴ μητέρα ποῦ φοβάται νὰ κά-
νει στὰ κορίτσια της κοντὰ φορέματα, ἐκεῖ μιὰν
ἄλλη ποῦ φροντίζει μὲ κάθε τρόπο νὰ μὴ μάθει ἡ
κόρη της πῶς γίνονται τὰ μικρὰ παιδιὰ, ἄλλου πάλι
τὸ δάσκαλο ποῦ κατατρέπει ἓνα μαθητὴ γιὰτὶ βρήκε
ἀπάνω του ἓνα βιβλίον μὲ ἐρωτικὸ περιεχόμενον. Μὲ
τὶς κοινωνικὰς αὐτὰς μεθόδους ἀκολουθεῖ ἡ μία
τραγωδία τὴν ἄλλη, καὶ ὁ Β. μὲ τὴ λεπτή του εἰ-
ρωνία γράφει δράματα, ποῦ ἴσως σὲ μιὰ κατοπινῆ
γενεὰ θὰ καταλάβουν τὴ θέση ποῦ τοὺς ἀξίζει. Τὰ
ἔργα τοῦ Β. δὲν εἶναι οὔτε τραγωδίαι, οὔτε κωμωδίαι,
εἶναι μᾶλλον τραγικωμωδίαι, σὰν τὸ καλύτερό του
ἔργον «Der Erdgeist» (Στοιχεῖὸ τῆς γῆς). Καὶ σὲ ὅλο
τὸ ἔργον τοῦ φέγγει ἀπὸ μακρὰ ἓνας ζεστός ἥλιος,
χρυσιαστός ὡς τόσο ἓνα φάρμακον κατὰ τῆς φαλῆς
ἐρωτικῆς ἰδεολογίας τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων, καὶ
τὸ φάρμακον αὐτὸ εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἡ καθαρὴ ἀλή-
θεια καὶ στὰ ἐρωτικὰ ζητήματα. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐρωτικὴ
μας μανταλιτὴ εἶναι μιὰ διπρόσωπη, θὰ ἔχομε
ἐκθετα, δημόσιους οἴκους, ἀποκτονίας καὶ σκοτωμούς
γιὰ ἐρωτικὸς λόγους καὶ τόσα ἄλλα προϊόντα τοῦ
περίφημου μας πολιτισμοῦ.

Κατὰ τὸν Β. ἔχομε τρία σημεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα φρεῖ-
ζει ἡ σημερινὴ κοινωνία. Πρῶτα ἡ δημόσια, τὴν ὁποῖα
διώχνουν μὲ κάθε τρόπο ἀπὸ τὴν «καλὴ» κοινωνία,
προπάντων ὅταν ἔχει περάσει ἡ μογιά τῆς δευτέρας
ἐκείνης ἢ γυναῖκα ποῦ χωρὶς νὰ εἶναι προικισμένη μὲ
σωματικὴ ὁμορφιὰ ἢ πνευματικὴ φρεσκάδα, στερεῖται
τοῦ δικαιώματος ποῦ ἔπρεπε νὰ ἔχει κάθε γυναῖκα,
δηλαδὴ νὰ ἀπολαύει τὸν ἔρωτα τρίτον τὸ ζήτημα τῆς
παρθενίας τῆς μὴ ταυρεμένης γυναίκας ποῦ ἔχει γιὰ
σκοπὸ νὰ παντρευτεῖ ὅσο δυνατόν πιὸ συμφεροντολογικὰ
καὶ «τίμια.» Μὰ ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς κατέλιβε ὅτι ἡ
ἐποχὴ γιὰ τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς τέτοιας κοινωνίας
ποῦ νὰ εἶναι λεύτερη ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ κακά, δὲν
ἔχεται ἀκόμα . . .

Ἡ τέχνη τοῦ Β. ἔχει τὴν ἔννοια ὅτι πρέπει στὰ ζη-
τήματα τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δυὸ φύλων νὰ σκεφτό-
μασθε ἐντελῶς διαφορετικὰ ἀπ' ὅτι εἴμαστε οἱ περισ-
σότεροι συνηθισμένοι. Ὅσα θεωροῦμε γιὰ χυδαι-
α πρέπει καὶ νὰ τὰ θεωροῦμε γιὰ ἱερά, νὰ γονατίζομε

μπροστά στους αλώνιους φυσικούς νόμους που θέλου-
με να τοίς καταστρατηγήσουμε με τους νόμους που
έφτιασε μιὰ μικρόπρεπη και πιστοδρομική κοινωνία.
Μόνο τότε θὰ βρισκόμαστε πάλι σὲ ἄρμονία με τὴν
ἀληθινή, θεία φύση τοῦ σύμπαντος. Μονάχι τότε θὰ
μπορέσουμε νὰ φωνάξουμε: Θεέ, πόσο ὁμορφα πόσο
σοφὰ εἶναι φτιαγμένος ὁ κόσμος σου.

Δὲν μπορούμε δυστυχῶς σὲ ἓνα μικρὸ ἄρθρο σὰν
αὐτὸ νὰ δώσουμε και μερικὰ δοκίμια ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ
B. Μὰ ἀπὸ τονίσαμε πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὴ θέση τοῦ
ποιητῆ ἀπέναντι τῆς ἀστικῆς ἀντίληψης γιὰ ἐρωτικά
ζητήματα, ὡς δόσουμε τοῦλάχιστο ἓνα ποίημα ποῦ
μὲ ἀπλὰ λόγια μᾶς λέει πῶς πρέπει νὰ ἀγαποῦμε.

Μὴν ἀγαπᾶς ἀπὸ ἀδυναμία
'Αλλὰ μὲ δύναμη
Μὲ πίστη στὸν ἑαυτὸ σου!
Μὴν ἀγαπᾶς στὸ σκοτάδι
Μὰ στὸ φῶς.
'Ἄλλομονο στὴν ἀγάπη
Ποῦ κρύβεται ἀπὸ τίς ματιές τοῦ κόσμου.
'Ὅπως εἶναι ἡ ἀγάπη σου
'Ἐτσι καὶ τὰ παιδιὰ σου!
'Ὅποιος ὁμως ἀγαπᾶ στὸ σκοτάδι
Αὐτὸς ζεῖ καὶ στὸ σκοτάδι.

Ὁ Frank Wedekind γεννήθηκε στὰ 1864 στὸ
Hannover. Ὁ πατέρας του δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ ὁ γιὸς
συγγραφέας, καὶ ἔτσι σπούδασε αὐτὸς νομικὰ στὸ
Μόναχο καὶ στὴ Ζυρίχη. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πα-
τέρα του ἀφίει ὁ B. τὴν ἐπιστήμη καὶ γίνεται συγγρα-
φέας ἀγγελῶν γιὰ ἄποια φάρμακα ποῦ κατασκευά-
ζει μαχαρικά γιὰ σοῦπες. Σιγὰ σιγὰ μπαίνει στὸς
κύκλους τῶν ἑπιπορομίων τῶν Βαριετὲ καὶ τῶν ἐ-
παρχιακῶν θεάτρων. Ἐνας ἀληθινὸς μποέμ. Τότε ἱ-
δρύει καὶ ἓνα θέατρο ποικιλιῶν. «Οἱ ἔντεκα δῆ-
μοιο» ποῦ ἔδινε παραστάσεις σὲ ὅλη τὴ Γερμανία καὶ
Αὐστρία. Πολὺ ἀργὰ ἔγινε ὁ ποιητῆς γνωστός, μόλις
στὰ 1904, ὅταν ὁ Max Reinhardt φρόντισε νὰ παρα-
σταθεῖ τὸ ἑαυτικὸ του ἔργο «Ἐύπνημα τῆς ἀνοῆξης»
στὸ Βερολίνο. Στὰ 1905 τὸν ἀγγαζάει ὁ Reinhardt
ὡς ἠθοποιό. Καὶ τώρα πιά ἀρχίζει τὸ δοξιομένο
στάδιο τοῦ Βέντεκινδ ὡς ἠθοποιὸς καὶ ποιητῆ. Παν-
τρεμμένος μὲ μιὰ γνωστὴ ἠθοποιό, καλὴ μὲ τὴν ὁ-
ποία δίνει παραστάσεις στὸς κυριώτερους ρόλους τῶν
δραμάτων του, περνάει ὁ πρῶτον διαφημιστῆς μαχα-
ρικῶν μιὰν εὐτυχισμένη καὶ ἄρμονικὴ ζωὴ. Τὸν πε-
ρισσότερο καιρὸ ἔζησε στὸ Μόναχο. Στὰ 1918 δέχεται
ἡ μητέρα γῆ στὶς ἀγκάλες τῆς τὸ σῶμα τοῦ ποιητῆ,
ἐνῶ ἡ μεγάλη καὶ ἀνθρωπιστικὴ του ψυχὴ ζεῖ ἀκόμα
μέσα στὸν κύκλος ἐκείνων, ποῦ λαχταροῦν μιὰ πικρὴ
ὁμορφὴ καὶ πικρὴ ἠθικὴ κοινωνία παρὰ ἐκείνη ποῦ
μᾶς τὴν ξεσκαπάζει τόσο ἀληθινὰ ὁ ποιητῆς στὰ ἔρ-
γα του.

Τελειώνοντας ὡς ἀναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα
τοῦ Frank Wedekind.

«Ἐύπνημα τῆς ἀνοῆξης», παιδικὴ τραγωδία. —
«Στοιχεῖο τῆς γῆς» τραγωδία — «Ὁ Μαρκήσιος φὸν
Καίτ», δράμα. — «Τὸ κουτὶ τῆς Πανδώρας», τρα-
γωδία. — «Οἱ τέσσαρες ἐποχές τοῦ χρόνου», ποιήματα.
— «Πυροτέχνημα», διηγήματα. — «Μουσικὴ» ἠθο-
γραφικὴ εἰκόνα. — «Ἡ λογοκρισία», τρεῖς σκηνές. —
«Κατάλληλος γιὰ κάθε σέλλα», κωμωδία. — «Χορὸς
νεκρῶν, τρεῖς σκηνές».

Καὶ ὡς συνθετῆς τῶν δικῶν του ποιημάτων δια-
κρίθηκε ὁ B, λ. γ. τῶν ἑξῆς: «Ἡ Ἰλσαι», (αὐτὸ τὸ συ-
νέθεσε καὶ ὁ Ὄσκαρ Στράους) «Τὸ χρυσονόμισμα»,
«Ἡ Βριγκίττα», «Ἡ Λισίτσα μου» καὶ «Ἐφτὰ λε-
φτὰ». Αὐτὰ καὶ ἄλλα τραγούδια τὰ τραγουδοῦσε ὁ B.
πολλὰς φορὰς ὡς μέλος τοῦ Βαριετὲ «Ἐντεκα δῆμοιο».
Τάναφερόμενα ἔργα βγήκανε στὸν ἐκδ. οἶκο Georg
Müller - Μόναχο.

Μόναχο

AL. STEINMENTZ

Γράφετε σύντομα καὶ καθαρογραμμένα γράμματα.

Ὁ «Νουμάς» τοὺς τρεῖς καλοκαιριάτικους
μῆνες Ἰούλιο, Αὐγουστο καὶ Σεπτέμβρη, θὰ
βγαίνει μιὰ φορὰ τὸ μῆνα, στὶς 15, μὲ εἰκο-
σιτέσσερις σελίδες.

κ. Παρ. Στ Τέλη Ἰουλίου ποῦ θὰ κατεβῆ στὴν Αἴγυπτο
ὁ κ. Δ. Ταγκ. γιὰ δυὸ τρεῖς μῆνες, τὰ λέτε καὶ τὰ σωφω-
νᾶτε. Ἐτσι θάναι καλύτερα. κ. Ἄλ. Λασ. Τὸ τραγούδι
σου ὅπως εἶδες, κρίθηκε καλὸ γιὰ τὸ Νουμά. Πότε θὰ μπῆ,
δὲν ξαίρομε. Μὴ μᾶς βιάζεις. Βλέπεις πῶς δίχως νὰ πλα-
τύνουν οἱ στίλεις τοῦ Νουμά, τὸ πρόγραμμα τοῦ πλάτους
τόσο, ποῦ μένει ἔξω καὶ συνεργασία ἀπὸ τοὺς ταχτικὸς συν-
τάχτες του καμμιά φορὰ. Ὑπομονὴ λοιπόν. κ. Κωστ. Κοντ.
Γιὰ τὸ Θεό, μὴ μᾶς στείλεις καὶ τὴ συνέχειά τους ποῦ
ἐτοιμάζεις. κ. Ἐ. Μ. Πολὺ καλύτερο ἀπὸ πρῶν, μὰ πάλι
μείνανε μερικὲς χασμαδιές, ξαναδουλέψτε το. κ. Γιαν.
Χονθρ. Καλὴ ἡ μετάφρασή σου. κ. Κασι. Ἐμ. Διαβά-
σαμε καὶ ξαναδιαβάσαμε τὸ σονέτο σου καί, στρογγυλο-
μαστε, τίποτα δὲν καταλάβαμε ἀπ' αὐτό. Σὰ νὰ χάνεσαι πολὺ
στὶς σκοτεινάδες τῆς φράσης, ποῦ μόνες αὐτὲς δὲν κάνουν
τὴν ποίηση κ. Ἄθαν. Παισαλ. Πιὸ πολὺ κὶ ἀπ' τὸ πελο-
τραγούδο σου τὰ τραγούδια σου μᾶς δεῖξανε τὴν ἀληθινὴ
ποίηση ποῦ κρύβεις μέσα σου. Μὰ καὶ σ'αὐτὰ ἔχεις κάποιες
γλωσσικὲς ἀτέλειες, ἀνακαταλείψεις καθαρεύουσαι στὴ δημοτικὴ
σου, κὶ ἔμα μπορούσε νὰ παλλαγίεις ἀπ' αὐτὴν, οἱ στίλεις
τοῦ Νουμά θάναι ἀνοιχτὲς γιὰ σένα. κ. Μ. Ρζικ. Δὲ θάτρεπε
νὰ μεταχειρίζεσαι γιὰ γλώσσα τὴ μικτὴ, οὔτε γιὰ πρότυπο
τὸν Ὄβρ. κ. Δετρ. Ξεπεφ. Καλὸ τὸ διηγημάσου καὶ θὰ δη-
μοσιευτεῖ. κ. Βιχρ. Λατιβ. Καλοῦτσικα. Κάπου κάπου ὁμως
βιάζεις τὸ στίχο ἢ τὸ νόημα. κ. Γιανκ. Χειμ. Τὸ «Μεσό-
στρατοι» καλὸ. κ. Παν. Χαλκ. Καλὸ τὸ διηγημά σου.

Μὲ τὸ σημερινὸ φύλλο κλείνει τὸ πρῶτο
ἐξάμηνο τοῦ 10' τόμου. Στὸ ἐρχόμενο θὰ
δημοσιευτοῦν τὰ περιεχόμενά του.